

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

**Η συμβολή των πολιτικών “πράσινης μετάβασης”,
στην αειφόρο ανάπτυξη του ξενοδοχειακού κλάδου.**

Στεφανάκη Ελευθερία

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

ΜΑΡΤΙΟΣ 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

**Η συμβολή των πολιτικών “πράσινης μετάβασης”,
στην αειφόρο ανάπτυξη του ξενοδοχειακού κλάδου.**

Στεφανάκη Ελευθερία

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπων: Δρ. Θεόδωρος Κοτσιλιέρης

Εγκρίθηκε από την τριμελή επιτροπή αξιολόγησης την 29/03/2024

Θεόδωρος, Κοτσιλιέρης, Αναπληρωτής Καθηγητής, επιβλέπων

Ευστράτιος, Γεωργόπουλος, Καθηγητής Α' Βαθμίδας, μέλος

Αναστασία, Βουτυνιώτη, Επίκουρος Καθηγήτρια, μέλος

ΜΑΡΤΙΟΣ 2024

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ**
UNIVERSITY *of the* PELOPONNESE

School of Management (Kalamata)

Department of Business and Organization Administration

POSTGRADUATE PROGRAM MSc-MPA: PUBLIC ADMINISTRATION and LOCAL GOVERNMENT

**The contribution of “green transition” policies,
to the sustainable development of the hotel industry.**

Stefanaki Eleftheria

MARCH 2024

Copyright © ΕλευθερίαΣτεφανάκη, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το πρόγραμμα δεν υποδηλώνει απαραίτητως κι αποδοχή των απόψεων της συγγραφέως εκ μέρους του Τμήματος

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου στο ΠΜΣ για την κατανόηση και τους καθηγητές για τη συνεργασία. Ιδιαίτερα τον καθηγητή κο Κοτσιλιέρη, με τις κατευθύνσεις του οποίου ολοκληρώνεται άλλος ένας (μεγάλος) εκπαιδευτικός κύκλος.

Ευχαριστώ επίσης τους φίλους μου, Έρη, Γιώργο, Δημήτρη, Μαρία και κυρίως την Ιωάννα, η βοήθεια των οποίων ήταν κι είναι πολύτιμη.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου που βρίσκεται δίπλα μου, με στηρίζει σε κάθε μικρή ή μεγάλη αλλαγή στη ζωή μου και βοήθησε ώστε η δική μου “μετάβαση” στα νέα δεδομένα να είναι όσο το δυνατόν πιο ομαλή.

Ελ.

Περίληψη

Η πράσινη μετάβαση στον ξενοδοχειακό κλάδο, αποτελεί μια κρίσιμη πορεία για την επίτευξη βιώσιμων κι υπεύθυνων στρατηγικών στον τομέα του τουρισμού. Περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, την υιοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον πολιτικών, την εφαρμογή αποδοτικών πρακτικών για την εκμετάλλευση των πόρων και την προώθηση της κοινωνικής αλλά και πολιτιστικής βιωσιμότητας. Η σημασία της μελέτης αυτού του θέματος, έγκειται στη δυνατότητα της μετατροπής της ξενοδοχειακής βιομηχανίας σε έναν πιο βιώσιμο και με διάρκεια τομέα, που να μην ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιπτώσεις του στο περιβάλλον, ταυτόχρονα όμως ενισχύει την εμπειρία των επισκεπτών και συμβάλλει στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας.

Στην παρούσα ανάλυση, επισημαίνεται η σημασία της πράσινης μετάβασης στην Ελλάδα και στην Ευρώπη γενικότερα. Ο ρόλος της τουριστικής βιομηχανίας είναι πολύ σημαντικός για τις χώρες αυτές, αφού συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην οικονομία και την πολιτιστική τους κληρονομιά. Ταυτόχρονα όμως, θέτει προκλήσεις όπως η εκμετάλλευση φυσικών πόρων, οι εκπομπές άνθρακα κι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Η μελέτη κι η κατανόηση της πράσινης μετάβασης, οδηγεί σε καινοτόμες λύσεις και βελτιωμένες πρακτικές, οι οποίες μπορούν να μετριάσουν αυτές τις προκλήσεις και να δημιουργήσουν τις συνθήκες για ένα πιο βιώσιμο αύριο.

Η εργασία αναφέρει επίσης τα οφέλη που προσφέρει η πράσινη μετάβαση στον ξενοδοχειακό κλάδο και περιλαμβάνουν ανάμεσα στα άλλα, μείωση του κόστους με την εφαρμογή μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας και νερού, ικανοποίηση κι επαναλαμβανόμενους επισκέπτες μέσω πρακτικών φιλικών προς το περιβάλλον, θετική φήμη για την επωνυμία της επιχείρησης (brandname) κι εναρμόνιση με τους παγκόσμιους στόχους βιωσιμότητας. Επιπλέον, μπορεί να ενθαρρύνει την καινοτομία, να οδηγήσει στην οικονομική ανάπτυξη, να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες απασχόλησης και να ενισχύσει την κοινή δράση των ενδιαφερομένων μερών (stakeholders).

Εξετάζοντας μια επιτυχή περιπτωσιολογική μελέτη, εντοπίζονται τα εμπόδια, αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των πρακτικών που εφαρμόστηκαν για τη βιωσιμότητα κι έτσι εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα που θα δώσουν τις κατευθυντήριες γραμμές στα ξενοδοχεία, ώστε να ξεκινήσουν το πράσινο ταξίδι τους. Επιπλέον, η έρευνα σε αυτόν τον τομέα μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη πλαισίων βιωσιμότητας, συστημάτων πιστοποίησης και βιομηχανικών προτύπων που προάγουν τη διαφάνεια, την υπευθυνότητα και τη συνεχή βελτίωση.

Συμπερασματικά, η πράσινη μετάβαση στον ξενοδοχειακό κλάδο είναι πολύ σημαντικός παράγοντας που έχει τεράστιες δυνατότητες για περιβαλλοντικά, κοινωνικά κι οικονομικά οφέλη. Ενισχύοντας τη συνεργασία, την ανταλλαγή γνώσεων και την έρευνα, μπορεί να επιταχυνθεί η μετάβαση προς μια πιο βιώσιμη κι υπεύθυνη ξενοδοχειακή βιομηχανία, διασφαλίζοντας τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του τουρισμού και διατηρώντας τη φυσική και πολιτιστική μας κληρονομιά για τις μελλοντικές γενιές.

Λέξεις κλειδιά: πράσινη μετάβαση, ξενοδοχεία, βιωσιμότητα, αειφορία

Abstract

The green transition within hotel industry has a pivotal role in achieving sustainable and responsible practices in tourism. This transition involves the adoption of eco-friendly policies, implementation of resource-efficient strategies, and promotion of social and cultural sustainability. The significance of studying this topic lies in its potential to revolutionize the hotel sector, making it more sustainable, resilient, and beneficial for both the environment and local communities.

Throughout our analysis, we have emphasized the importance of the green transition in Greece and Europe. This region heavily relies on tourism, contributing substantially to their economies and cultural heritage. However, the industry also poses challenges such as excessive resource consumption, carbon emissions, and environmental degradation. By studying and comprehending the green transition, we can uncover innovative approaches, best practices, and strategies to address these challenges and pave the way towards a well-founded future.

The advantages of embracing the green transition within the hotel industry are manifold. They encompass cost savings through energy and water conservation measures, improved guest satisfaction and loyalty through sustainable practices, positive brand reputation, and alignment with global sustainability objectives. Additionally, the green transition stimulates innovation, fosters economic growth, creates employment opportunities, and encourages collaboration among stakeholders.

Conducting research and delving into the study of the green transition is of paramount importance. It informs policymakers, guides industry practices, and facilitates the exchange of knowledge. By analyzing successful case studies, identifying barriers and drivers, and evaluating the effectiveness of sustainability initiatives, evidence-based guidelines and recommendations can be developed to guide hotels on their sustainable journey. Furthermore, research in this field contributes to the development of sustainability frameworks, certification systems, and industry standards that promote transparency, accountability, and continuous improvement.

In conclusion, the green transition within the hotel industry is a critical endeavor with far-reaching environmental, social, and economic benefits. Through enhanced collaboration, knowledge sharing, and dedicated research efforts, we can expedite the transition towards a more sustainable and responsible hotel industry. By doing so, we secure the long-term tourism viability, while preserving our natural and cultural heritage for the upcoming generations.

Keywords: green transition, hotel industry, sustainability

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	III
Abstract	IV
Ευρετήριο εικόνων	3
Ευρετήριο πινάκων	3
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1^ο : Θεωρητικό πλαίσιο και βιβλιογραφική Επισκόπηση	6
1.1. Φυσικοί πόροι & Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α Π Ε)	6
1.2. Βιοποικιλότητα	6
1.3. Κλιματική αλλαγή.....	7
1.4. “Πράσινη” Τεχνολογία	8
1.5. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ).....	10
1.6. Αειφορία - Βιώσιμη ανάπτυξη	11
1.7. Οι 3 πυλώνες της αειφορίας.....	11
Κεφάλαιο 2^ο: Ευρωπαϊκό πλαίσιο	13
2.1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση - Πράσινη μετάβαση	13
2.2. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία	14
2.3. Η Ατζέντα 2030	15
Κεφάλαιο 3^ο : Βιώσιμος τουρισμός – Στόχοι και προκλήσεις	18
3.1. Βιώσιμος ή αειφόρος τουρισμός.....	18
3.2. Προκλήσεις και στόχοι αειφόρου τουρισμού.....	19
3.2.1. Δραστηριότητα και ανάπτυξη	19
3.2.2. Ισορροπία πυλώνων	20
3.2.3. Μοντέλα κατανάλωσης.....	20
3.2.4. Μοντέλα παραγωγής.....	21
3.3. Ο τουρισμός στην Ελλάδα	22
3.4. Ο βιώσιμος τουρισμός στην Ελλάδα	24
Κεφάλαιο 4^ο: Ξενοδοχειακός κλάδος και βιωσιμότητα	26
4.1. Διαστάσεις βιωσιμότητας ξενοδοχειακού κλάδου.....	27
4.2. Πολιτικές και πρωτοβουλίες για την πράσινη μετάβαση.....	28
4.3. Πιστοποιητικά Βιωσιμότητας.....	30
4.3.1. Οικολογικό σήμα.....	30
4.3.2. GreenGlobe	31

4.3.3.	GreenKey	32
4.3.4.	ISO	33
4.3.5.	Ελληνικό Πρωινό.....	33
4.3.6.	WeDoLocal	34
4.3.7.	Travelife.....	35
4.3.8.	EarthCheck	36
4.4.	Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Αειφόρου Τουρισμού	37
4.5.	Παραδείγματα ξενοδοχείων με βιώσιμες πρακτικές.....	38
4.5.1.	Creta Maris Resort - Metaxa Hospitality Group	38
4.5.2.	Castelli Hotel	41
4.5.3.	Daphne's Club.....	42
4.5.4.	Montanema Handmade Village.....	43
Κεφάλαιο 5^ο: Στατιστικά στοιχεία & οικονομικές πτυχές της πράσινης μετάβασης		45
5.1.	Αποτύπωση αξίας του τουριστικού κλάδου	45
5.2.	Ανάλυση των οικονομικών πλεονεκτημάτων και προκλήσεων.....	46
5.3.	Κατατάξεις και δείκτης TTDI	47
5.4.	Ι ΤΕΠ & Google.....	48
Κεφάλαιο 6^ο: Μελλοντικές προοπτικές.....		51
6.1.	Προοπτικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη στον ξενοδοχειακό κλάδο	51
Συμπεράσματα.....		53
Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα		55
Βιβλιογραφία		58
	Ελληνόγλωσση	58
	Ξενόγλωσση.....	58
	Διαδικτυακές πηγές	61
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ		65
Παράρτημα 1: Ευρωπαϊκή Επιτροπή - τομείς στήριξης, με παραδείγματα		65
Παράρτημα 2: Σήματα πιστοποιητικών βιωσιμότητας στα ξενοδοχεία		66

Ευρετήριο εικόνων

Εικόνα 1: Διαφορές μεταξύ Πράσινης/Καθαρής τεχνολογίας με Κλιματική τεχνολογία (Thompson, C., 2023).....	10
Εικόνα 2: Η αειφόρος ανάπτυξη στο σημείο τομής των τριών πυλώνων (Simon, N.R. (2023)	12
Εικόνα 3: Η σχέση μεταξύ των πυλώνων (Simon, N.R. (2023).....	12
Εικόνα 4: Βασικά στοιχεία της ΕΠΣ (Switch2green, χ.χ.).....	15
Εικόνα 5: Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (Γενική Γραμματεία Συντονισμού, χ. χ)	16
Εικόνα 6: TTDI Ranking 2021 (Ίκκος, Α. &Ρασούλη, Γ., 2023)	47
Εικόνα 7: Ξενοδοχειακό Δυναμικό, 2021(ΙΤΕΠ, 2022)	49
Εικόνα 8: Περιφερειακή Κατανομή Μονάδων & Κατανομή με βάση το Μέγεθος (ΙΤΕΠ, 2022).....	49

Ευρετήριο πινάκων

Πίνακας 1: Κριτήρια Παγκόσμιου Συμβουλίου Αειφόρου Τουρισμού (GSTC, 2019).....	37
Πίνακας 2: Πρακτικές βιωσιμότητας του ξενοδοχείου Castelli Hotel (Sustainability Report, χ.χ)	42

βιώσιμος -η -ο [viósimos] Ε5 : 1. που έχει πιθανότητες, δυνατότητες να επιζήσει: Τα πολύ πρόωρα βρέφη συχνά δεν είναι βιώσιμα. 2. (μτφ.) α. που έχει τη δυνατότητα να επιβιώσει κυρίως οικονομικά: Η επιχείρηση είναι βιώσιμη. β. που μπορεί να διαρκέσει: Η βουλή δεν μπόρεσε να δώσει βιώσιμη κυβέρνηση.

[λόγ. < ελνστ. βιώσιμος, αρχ. σημ.: 'ο χρόνος) που έχει για να ζήσει κανείς']

(Αγνώστου συγγραφέα, χχ)

Εισαγωγή

Ο τουριστικός κλάδος είναι από τους πιο σημαντικούς και με ανοδική τάση κλάδους στην οικονομία, τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2003), αλλά και παγκοσμίως. Συμβάλλει θετικά στο να παραμένουν οι δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης σταθεροί και σε υψηλά επίπεδα, στην κοινωνική πρόοδο αναγνωρίζοντας τις ανάγκες του συνόλου και στην ουσιαστική προστασία του περιβάλλοντος με τη μη αλόγιστη εκμετάλλευση φυσικών πόρων. Σύμφωνα με αυτά, η παραπάνω τοποθέτηση, καλεί τους φορείς να δείξουν το απαραίτητο ενδιαφέρον για τα στοιχεία που επηρεάζουν τον τουρισμό.

Ο ευρωπαϊκός τουρισμός αναπτύσσεται διαρκώς, γεγονός που σημαίνει ότι τα περιθώρια των βασικών πόρων που προσδιορίζουν την οικονομική αειφορία του κλάδου (φυσικοί, οικονομικοί, πολιτιστικοί, κοινωνικοί πόροι), κάποια στιγμή δε θα είναι επαρκή. Παρ' όλα αυτά, ο κατάλληλος στρατηγικός σχεδιασμός μπορεί να καθορίσει εκ νέου την όποια τουριστική δραστηριότητα, έτσι ώστε αυτή να συμβαδίζει με τις εναλλαγές στις τάσεις σε ένα βιώσιμο πλαίσιο, αυξάνοντας παράλληλα τα εισοδήματα.

Στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2003) στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002, εκδόθηκε σχέδιο υλοποίησης το οποίο ζητάει την εστίαση των προσπαθειών για την αειφόρο ανάπτυξη στον τουρισμό και παράλληλα παρουσιάζει τους τρόπους αλλαγής των μη βιώσιμων μοντέλων παραγωγής και κατανάλωσης που αφορούν τον τομέα. Σε επίπεδο Ευρώπης, απαιτείται να προσδιοριστούν συγκεκριμένες στρατηγικές και κατευθύνσεις για κάθε κατηγορία τουριστικού προορισμού, με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ο όρος **βιώσιμη** (ή αλλιώς **αειφόρος**) **ανάπτυξη** εμφανίστηκε το 1987 στην έκθεση "Το Κοινό μας Μέλλον" (Our Common Future) που δημοσιεύθηκε από την *Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον & την Ανάπτυξη* (WCED). Γνωστή κι ως "Έκθεση Brundtland", το "Κοινό μας Μέλλον" περιελάμβανε τον "κλασικό" ορισμό της βιώσιμης ανάπτυξης, σύμφωνα με τον οποίο: **«είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες»**. Στο Ρίο ντε Τζανέιρο πριν από τρεις δεκαετίες περίπου (1992), στη *Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον & την Ανάπτυξη*, τέθηκαν από τους ηγέτες οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης (United Nations Headquarters, 2010).

Κεφάλαιο 1^ο : Θεωρητικό πλαίσιο και βιβλιογραφική Επισκόπηση

Για την καλύτερη κατανόηση της παρούσας μελέτης, είναι σημαντικό να αναφερθούν αρχικά κάποιοι ορισμοί κι έννοιες, οι οποίες σχετίζονται με το θέμα που παρουσιάζεται. Παρακάτω περιγράφονται τέτοιες έννοιες κι ορισμοί όπως οι φυσικοί πόροι κι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η βιοποικιλότητα, Η κλιματική αλλαγή, η πράσινη τεχνολογία, η εταιρική κοινωνική ευθύνη κι άλλες.

1.1. Φυσικοί πόροι & Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α Π Ε)

Ως φυσικοί πόροι περιγράφονται κατά κύριο λόγο τα αγαθά / υλικά που υπάρχουν στη φύση, στα οποία ο άνθρωπος έχει εύκολη πρόσβαση και τα χρησιμοποιεί για να επιβιώσει. Τέτοιοι πόροι είναι για παράδειγμα το νερό σε όλες του τις εκδοχές, ο αέρας, το έδαφος και το υπέδαφος. Ιδιαίτερα σημαντικοί στη σύγχρονη εποχή, είναι οι πόροι που χαρακτηρίζονται ως πηγές ενέργειας (ενεργειακοί), καθώς έχουν την δυνατότητα να καλύψουν τις ανάγκες του ανθρώπου για θέρμανση, για κίνηση, για φωτισμό και λοιπά.

Οι φυσικοί πόροι στο σύνολό τους, είναι γενικά ανεξάντλητοι. Υπάρχει όμως διαφορά στο χρονικό πλαίσιο που χρειάζονται για να ανανεωθούν, ανάλογα την περίπτωση. Παραδείγματος χάριν, το μετάλλευμα απαιτεί ενδεχομένως αρκετές χιλιάδες χρόνια για να διαμορφωθεί ξανά κι ανήκει στην κατηγορία των μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Από την άλλη, ορισμένες πηγές όπως η ηλιακή, είναι συνεχώς διαθέσιμη και μαζί με την αιολική, τη γεωθερμική, την παλιρροϊκή, την υδραυλική ενέργεια και την ενέργεια κυμάτων (μη ορυκτές πηγές), αποτελούν τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Η εκμετάλλευση αυτών των πηγών, βοηθάει στο να περιορίζονται οι εκπομπές αερίων -αιτία του φαινομένου του θερμοκηπίου- δίνοντας τη δυνατότητα σε μικρότερες κι ανάπτυσσόμενες χώρες να έχουν ενεργειακή αυτονομία και μπορεί να αποτελέσει τη διαφορετική πρόταση, όσον αφορά την οικονομία που σχετίζεται με το πετρέλαιο (Φωτόδεντρο, χχ).

1.2. Βιοποικιλότητα

Ως βιολογική ποικιλότητα ή αλλιώς βιοποικιλότητα, ορίζεται το σύνολο των διαφόρων και διαφορετικών ζωντανών οργανισμών του κόσμου ή μιας συγκεκριμένης περιοχής, που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.

Η μορφή των ειδών αυτών όπως είναι γνωστή σήμερα, προκύπτει από την εξελικτική πορεία εκατοντάδων εκατομμυρίων ετών. Είναι εξαιρετικά σπουδαία τόσο για τη ζωή του ανθρώπου, καθώς συμβάλλουν σημαντικά στην οικονομία και την κοινωνία (παραγωγή τροφίμων, καυσίμων

φαρμάκων και λοιπά), όσο και για το φυσικό κόσμο, αφού συμβάλλουν και στις λειτουργίες που αφορούν το οικοσύστημα, όπως η γονιμότητα του εδάφους κι η επικονίαση.

Παρά τη σπουδαιότητά τους όμως, αυτοί οι οργανισμοί αντιμετωπίζουν συνεχώς απειλές στη σύγχρονη εποχή. Οι μεγαλύτεροι κίνδυνοι είναι η αλλαγή στον τρόπο χρήσης ή / κι εκμετάλλευσης της γης (αποψιλώσεις, εντατική γεωργία, υπεραλίευση), όπως επίσης η μόλυνση του περιβάλλοντος κι η *κλιματική αλλαγή* (βλ. επόμενη υποενότητα, 1.3).

Η προσπάθεια διατήρησης της βιοποικιλότητας, ως βασικός παράγοντας για τη βιωσιμότητα της γης, κρίνεται απαραίτητη (European Environment Agency, χχ).

1.3. Κλιματική αλλαγή

Η κλιματική αλλαγή, σχετίζεται με τη μεταβολή του συνόλου των ατμοσφαιρικών και μετεωρολογικών συνθηκών που επικρατούν σε μια περιοχή. Το κλίμα της γης επηρεάζεται βαθμιαία από την ανθρώπινη δραστηριότητα, η οποία αυξάνει σε τεράστιο βαθμό τα φυσιολογικά επίπεδα των αερίων θερμοκηπίου (Αγνώστου συγγραφέα, χχ), -με κυριότερο αυτό του διοξειδίου του άνθρακα (CO₂)- που βρίσκονται ήδη στην ατμόσφαιρα. Η επιπρόσθετη ποσότητα των αερίων αυτών, προκύπτει κατά την παραγωγή ενέργειας (καύσιμα) και γενικότερα από δραστηριότητες ανάλογες με αυτές που διαταράσσουν τη βιοποικιλότητα, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως (αποψίλωση δασικών εκτάσεων και λοιπά) (Ευρωπαϊκή Ένωση, χχ).

Η πιο σημαντική επίπτωση που προκύπτει από την κλιματική αλλαγή, είναι τα ολοένα κι αυξανόμενα επίπεδα θερμοκρασίας της γης. Ειδικότερα, όπως αναφέρεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (2020), τις τελευταίες δέκα χιλιετίες έχει σημειωθεί άνοδος της θερμοκρασίας κατά 5° Κελσίου, ενώ μέχρι το τέλος του αιώνα προβλέπεται να αυξηθούν περαιτέρω, κατά 3 με 5 βαθμούς.

Λόγω της μεταβολής αυτής, λιώνουν σιγά σιγά οι πάγοι στους πόλους με αποτέλεσμα να ανεβαίνει η στάθμη της θάλασσας κι έτσι οι παράκτιες περιοχές κινδυνεύουν από τις πλημμύρες. Ακόμα, αυξάνονται τα έντονα καιρικά φαινόμενα (καύσωνες, καταιγίδες) κι οι πυρκαγιές που εκδηλώνονται σε δασικές εκτάσεις, με κάποιες περιοχές του κόσμου να πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από άλλες. Ο υποσιτισμός, οι μεταδοτικές ασθένειες (όπως η ελονοσία) και η μετανάστευση, είναι επίσης πιθανές συνέπειες.

Θεωρώντας ότι δεν υπάρχει τρόπος να ανατραπεί η κλιματική αλλαγή, εντούτοις μπορεί να περιοριστεί η αρνητική της επίδραση. Αυτό μπορεί να συμβεί κυρίως, ***αλλάζοντας το μοντέλο***

ανάπτυξης προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης, πράσινης οικονομίας χαμηλών ή και μηδενικών εκπομπών άνθρακα με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας. Τα πεδία δράσης, αφορούν:

- Μείωση των βλαβερών εκπομπών στην ατμόσφαιρα. Η μείωσή τους θα μπορούσε να επιτευχθεί με την αναδάσωση, την αλλαγή στον τρόπο διαχείρισης αποβλήτων και τη χρήση “καθαρών” μορφών ενέργειας στον κλάδο των μεταφορών, της βιομηχανίας, της γεωργίας και λοιπά.
- Ενίσχυση της ανθεκτικότητας της κοινωνίας: Θα μπορούσε να ενισχυθεί απέναντι στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, με πιο αποδοτική εκμετάλλευση του νερού και των γεωργικών/δασικών εκτάσεων και κτιριακές υποδομές κατάλληλες, ώστε να ανταπεξέρχονται σε τυχόν έντονα μελλοντικά καιρικά φαινόμενα.
- Στήριξη ευάλωτων πληθυσμών: Η αντιμετώπιση της ανισότητας, της φτώχειας και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, πιθανότατα θα βοηθήσει τις ομάδες αυτές να ανταπεξέλθουν καλύτερα, εφόσον συχνά βιώνουν πιο έντονα το φαινόμενο.

Σήμερα, υπάρχουν πιέσεις από διεθνείς οργανισμούς, από την κοινωνία πολιτών και τους νέους, για δράσεις παγκόσμιας κλίμακας, στοχεύοντας τη γενικότερη αντιμετώπιση του προβλήματος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει τοποθετήσει την κλιματική αλλαγή στην υψηλότερη θέση της πολιτικής ατζέντας, μέσω της *Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας* του 2019, της οποίας κύριος σκοπός είναι η ανάδειξη της Ευρώπης ως η πρώτη ήπειρος κλιματικά ουδέτερη μέχρι και το 2050.

1.4. “Πράσινη” Τεχνολογία

Ο όρος πράσινη τεχνολογία αναφέρεται σε μία τεχνολογία η οποία δε μολύνει άμεσα την ατμόσφαιρα με αέρια του θερμοκηπίου, όπως για παράδειγμα το διοξείδιο του άνθρακα (CO²) μέσω της διαχείρισης στερεών κι υγρών αποβλήτων με τη μέγιστη περιβαλλοντικά αποδεκτή μέθοδο (Σολδάτος, 2021). Τα τελευταία χρόνια και λόγω της κλιματικής αλλαγής, η «πράσινη» τεχνολογία φαίνεται να είναι μία “τάση” (Newsroom, 2021). Ωστόσο, ήδη από το 19^ο αιώνα, κατά την Βιομηχανική Επανάσταση, παρατηρήθηκαν από τους επιστήμονες οι συνέπειες στο περιβάλλον από την καύση άνθρακα στις βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Έτσι, οι κατασκευαστές επιχείρησαν να περιορίσουν την επιβάρυνση αυτή, αλλάζοντας τις μεθόδους παραγωγής σε λιγότερο επιβλαβείς.

Σήμερα, η πράσινη τεχνολογία (ή *GreenTech*) συνδέει το πεδίο της περιβαλλοντικής επιστήμης με πρωτοποριακές προτάσεις, που εστιάζουν τόσο στην αντιμετώπιση της υφιστάμενης κατάστασης μέσω του περιορισμού ή της εξάλειψης των βλαβερών για το κλίμα αιτιών που προέρχονται από ανθρώπινες δραστηριότητες, όσο και στην πρόληψη τέτοιων αιτιών που μπορεί να προκύψουν μελλοντικά. Γενικά, η πράσινη τεχνολογία αναφέρεται ειδικότερα στις υπηρεσίες ή/και στα

προϊόντα εκείνα, τα οποία συμβάλλουν στην καλύτερη λειτουργική επίδοση της βιομηχανίας, περιορίζοντας ταυτόχρονα τη χρήση της ενέργειας, τα κόστη, τα απόβλητα και τις αρνητικές επιπτώσεις. Τα πιο δημοφιλή πεδία εφαρμογής κι ανάπτυξης της πράσινης τεχνολογίας, είναι οι εναλλακτικές πηγές ενέργειας, η ηλεκτροκίνηση, η βιώσιμη γεωργία, η ανακύκλωση, η δέσμευση κι αποθήκευση άνθρακα.

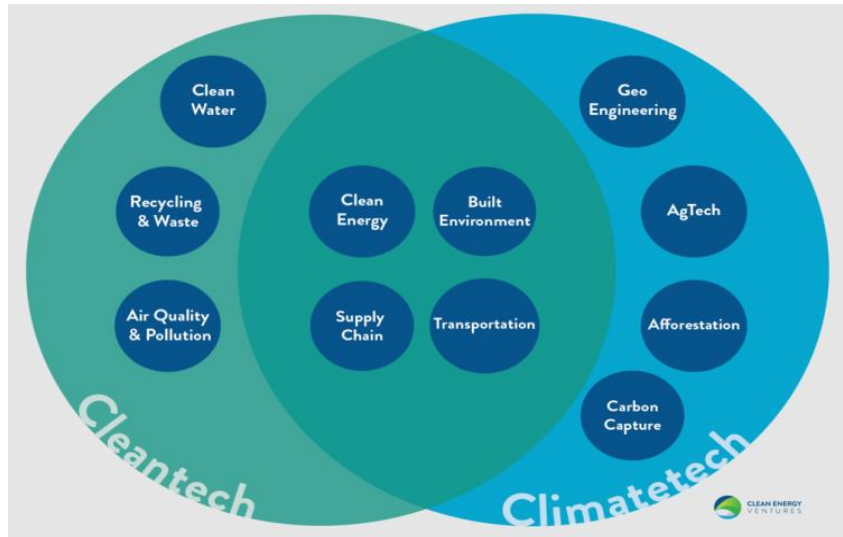
Πολλές φορές, η πράσινη τεχνολογία εμφανίζεται κι ως *βιώσιμη* ή *καθαρή τεχνολογία* (CleanTech) και συνήθως ταυτίζεται με την *τεχνολογία κλίματος* ή *κλιματική τεχνολογία* (ClimaTech), όμως το αντικείμενο των δυο αυτών όρων διαφέρει. Παρότι αυτές οι δύο έννοιες μπορεί να συγχέονται, εντούτοις η τεχνολογία κλίματος σχετίζεται με ένα μόνο μέρος των επιπτώσεων στο περιβάλλον, που έχει η ανθρώπινη δραστηριότητα:

- Πράσινη / καθαρή τεχνολογία (GreenTech / CleanTech): ορίζεται κάθε καινούριο επιχειρηματικό σχέδιο ή τεχνολογία που ενισχύει την απόδοση, παραγωγικότητα ή κι αποδοτικότητα της παραγωγής, μειώνοντας στο ελάχιστο τις βλαβερές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Οι καθαρές μεταφορές, ο καθαρός αέρας, η καθαρή ενέργεια κι επεξεργασία νερού, η ανακύκλωση και τα μειωμένα απορρίμματα, η μεταποίηση και λοιπά, ανήκουν σε αυτή την κατηγορία. Σκοπός, η αντιμετώπιση των επιβλαβών επιπτώσεων που προκαλεί η ανθρώπινη δραστηριότητα στο περιβάλλον, σε ένα ευρύ πλαίσιο.
- Κλιματική τεχνολογία (ClimaTech): Ορίζεται κάθε καινούριο επιχειρηματικό μοντέλο και τεχνολογία που επικεντρώνεται στον περιορισμό εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου σε παγκόσμιο επίπεδο. Κύριος στόχος, η αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.

Στα ερευνητικά ιδρύματα της Ελλάδας, στα πανεπιστήμια, αλλά και σε εταιρείες spinoff & startups¹, δημιουργούνται κι εξελίσσονται πρωτότυπες μορφές πράσινης τεχνολογίας με την εισαγωγή προτύπων, τα οποία αξιοποιούν τον ήλιο, τον αέρα και το νερό που υπάρχουν (ακόμα) σε επαρκές απόθεμα στη χώρα μας.

Στην εικόνα 1, παρουσιάζονται σχηματικά οι διαφορές και τα κοινά σημεία των τεχνολογιών αυτών:

¹Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις εταιρείες «Startup» διαθέσιμες στο: <https://www.forbes.com/advisor/business/what-is-a-startup/>. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023

Εικόνα 1: Διαφορές μεταξύ Πράσινης/Καθαρής τεχνολογίας με Κλιματική τεχνολογία (Thompson, C., 2023)

1.5. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ)

Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό δίκαιο(2015)ο όρος *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη* (ΕΚΕ), αναφέρεται στην κοινωνική και περιβαλλοντική μέριμνα που εντάσσεται στην κύρια δραστηριότητα μιας εταιρείας, σε εθελοντικό επίπεδο. Παρόλο που η κάθε εταιρεία είναι υπεύθυνη για την εκτέλεση των σχετικών ενεργειών, η κυβέρνηση δύναται να υποστηρίξει αυτή τη θέση, εφαρμόζοντας κανονισμούς και μέτρα πολιτικής.

Κοινωνικά υπεύθυνος, σημαίνει για κάποιον να είναι τυπικός απέναντι στις νομικές του υποχρεώσεις και παράλληλα ξεπερνώντας το νομικό αυτό πλαίσιο, να επενδύει πιο πολύ σε τομείς όπως το ανθρώπινο δυναμικό και το περιβάλλον. Έχει παρατηρηθεί ότι επενδύοντας σε τεχνολογίες και εφαρμογές με περιβαλλοντικά πιο υπεύθυνο χαρακτήρα, μια επιχείρηση μπορεί να αποκτήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Σε κοινωνικό επίπεδο, μπορεί να συμβάλλει στη προώθηση της παραγωγικότητας και της ενίσχυσης του επιπέδου ποιότητας των προϊόντων / υπηρεσιών, μέσω των συνθηκών εργασίας, των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης κι άλλα. Το τελικό αποτέλεσμα, είναι καλύτερες επιδόσεις που οδηγούν σε κέρδη και περαιτέρω ανάπτυξη (EUR-Lex, 2001).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δείχνει ενδιαφέρον για την ΕΚΕ, αφού είναι παράγοντας θετικής επιρροής ως προς τον στρατηγικό σκοπό που τέθηκε το 2000 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Ο σκοπός αναφέρει: “να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη

κοινωνική συνοχή" (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000), του οποίου η πρόοδος θα αξιολογούνταν μέσω συγκεκριμένων διαρθρωτικών δεικτών που έχουν θεσπιστεί (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000).

1.6. Αειφορία - Βιώσιμη ανάπτυξη

Η βιωσιμότητα αποτελεί μία πολύπλευρη έννοια. Ο όρος **βιώσιμη** (ή αλλιώς **αειφόρος**) **ανάπτυξη** εμφανίστηκε το 1987 στην έκθεση "Το Κοινό μας Μέλλον" (Our Common Future), που δημοσιεύθηκε από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον & την Ανάπτυξη (WCED). Γνωστή κι ως " Έκθεση Brundtland ", το "Κοινό μας Μέλλον" περιελάμβανε τον "κλασικό" ορισμό της βιώσιμης ανάπτυξης, που αναφέρει ότι: «**είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες**». Στο Ρίο ντε Τζανέιρο πριν από περίπου τρεις δεκαετίες (1992), τέθηκαν από τους ηγέτες οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης στη *Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον & την Ανάπτυξη*.

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί σύγκλιση μεταξύ τριών πυλώνων: της οικονομικής ανάπτυξης, της κοινωνικής ισότητας και της προστασίας του περιβάλλοντος:

1.7. Οι 3 πυλώνες της αειφορίας

Οι τρεις πυλώνες της αειφορίας είναι το **περιβάλλον**, η **κοινωνία** κι η **οικονομία**², που αναφέρθηκαν για πρώτη φορά επίσης στην έκθεση Brundtland. Η αειφόρος ανάπτυξη έχει τη βάση της σε αυτούς τους τρεις πυλώνες, διότι μπορεί να υπάρξει μόνο σε συνθήκες όπου η προστασία του περιβάλλοντος, η κοινωνική ισότητα κι η οικονομική κερδοφορία συνυπάρχουν, χωρίς κάποια διάσταση να υπερτερεί της άλλης. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, οι πυλώνες φαίνεται ότι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στο ίδιο επίπεδο, κι η βιώσιμη ανάπτυξη επιτυγχάνεται στο σημείο που διασταυρώνονται κι οι τρεις διαστάσεις (Simon, 2023).

Σε δεύτερη ανάλυση, υπάρχει η θεωρία στην οποία οι τρεις πυλώνες της βιωσιμότητας δεν βρίσκονται όλοι μαζί στο ίδιο επίπεδο, αλλά εμφανίζονται ιεραρχημένοι, όπου η οικονομία εμπεριέχεται στην κοινωνία κι η κοινωνία εμπεριέχεται με τη σειρά της, στο περιβάλλον.

- **περιβαλλοντικός πυλώνας:** περιλαμβάνει μέσα όπως νόμους, κανονισμούς κι άλλα, με τα οποία αντιμετωπίζονται περιβαλλοντικά ζητήματα, όπως η διαχείριση του εδάφους, του νερού, των δασών, του αέρα, των φυσικών πόρων και της άγριας ζωής.

²Οι τρεις πυλώνες της βιωσιμότητας αναφέρονται επίσης κι ως People, Profit, Planet - the 3 Ps και "triplebottomline" (TBL) (Simon, 2023)

- **κοινωνικός πυλώνας:** σχετίζεται με πρωτοβουλίες, δημόσιες πολιτικές και λοιπά, που αφορούν κοινωνικά ζητήματα. Στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνεται η αντιμετώπιση της φτώχειας, η προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ειρήνης, της διαφορετικότητας, πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, θέματα που αφορούν την εκπαίδευση, τη κοινοτική ανάπτυξη και γενικότερα τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Επίσης η πολιτισμική βιωσιμότητα και κάποιες πλευρές της θρησκείας. Είναι πιθανώς η λιγότερο ξεκάθαρη διάσταση, όμως δεν παύει να επηρεάζει την ανθρώπινη καθημερινότητα.

- **οικονομικός πυλώνας:** βασικός για την επιχείρηση, που πρέπει να είναι πρωτίστως οικονομικά βιώσιμη για να είναι και αειφόρα. Ταυτόχρονα, μια αειφόρα επιχείρηση δεν θα πρέπει να έχει την κερδοφορία ως το μοναδικό στόχο της στρατηγικής της (Σμυρλή, 2021).

Εικόνα 2: Η αειφόρος ανάπτυξη στο σημείο τομής των τριών πυλώνων (Simon, N.R. (2023)

Εικόνα 3: Η σχέση μεταξύ των πυλώνων (Simon, N.R. (2023)

Κεφάλαιο 2^ο: Ευρωπαϊκό πλαίσιο

2.1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση - Πράσινη μετάβαση

Για την αντιμετώπιση του κινδύνου της αλλαγής του κλίματος, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιστρατεύει μια αναπτυξιακή στρατηγική, τη λεγόμενη *Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία*. Αποτέλεσμα της πρότασης αυτής, είναι η εξέλιξη της ΕΕσε μια οικονομία σύγχρονη, ανταγωνιστική κι αποδοτική, ειδικότερα σε ό,τι σχετίζεται με τη διαχείριση πόρων.

Η πράσινη μετάβαση αναφέρεται στη μετάβαση από την παραδοσιακή, εξαρτώμενη από ορυκτά καύσιμα οικονομία, σε μια ανάλογη πιο βιώσιμη με περιορισμένες εκπομπές άνθρακα. Περιλαμβάνει αλλαγές στο σύνολο της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής ενέργειας, της μεταποίησης, των μεταφορών, της γεωργίας και του σχεδιασμού των κτιρίων, και περιλαμβάνει αλλαγές στη δημόσια πολιτική, τις εταιρικές στρατηγικές και την ατομική συμπεριφορά.

Αυτή αναγνωρίζεται ως κρίσιμη απάντηση στις περιβαλλοντικές προκλήσεις, όπως η κλιματική αλλαγή, η καταστροφή της βιοποικιλότητας κ η έλλειψη πόρων. Έχει τη δυνατότητα να αποφέρει πολλαπλά οφέλη, συμπεριλαμβανομένων των μειωμένων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, της αναβάθμισης της ποιότητας του αέρα και των υδάτων κι ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας. Επιπλέον, η πράσινη μετάβαση μπορεί να ενισχύσει την οικονομική ανάπτυξη και να αυξήσει τις θέσεις εργασίας, σε τμήματα όπως για παράδειγμα οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, κι η οικολογική αποκατάσταση (World Bank, 2012).

Ωστόσο, η πράσινη μετάβαση χαρακτηρίζεται από προκλήσεις και επικρίσεις. Πιο αναλυτικά, η μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία απαιτεί σημαντικές προκαταρκτικές επενδύσεις και τα οφέλη είναι συχνά μακροπρόθεσμα και διάχυτα, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για τη δράση. Επιπλέον, οι επιπτώσεις και τα οφέλη της μετάβασης μπορεί να είναι δυσανάλογα κατανομημένα, οδηγώντας σε δυνητικές ανισότητες. Για παράδειγμα, οι εργαζόμενοι στις βιομηχανίες ορυκτών καυσίμων μπορεί να χάσουν τις θέσεις εργασίας τους, ενώ τα οφέλη από τον καθαρότερο αέρα και τη σταθεροποίηση του κλίματος μοιράζονται σε όλους (Newell&Mulvaney, 2013). Εκτός αυτού, η μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία απαιτεί σημαντικές αλλαγές στις υφιστάμενες υποδομές, όπως και την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, κάτι που πιθανώς να μια διαδικασία πολύπλοκη που απαιτεί χρόνο, με πολλές τεχνικές κι υλικοτεχνικές προκλήσεις. Ακόμη, συνεπάγεται αλλαγές σε καθιερωμένα συστήματα και πρακτικές, οι οποίες μπορεί να αντιμετωπίσουν αντίσταση λόγω συμφερόντων. Παράλληλα, οι απαραίτητες πολιτικές και θεσμοί για την πράσινη μετάβαση συχνά απουσιάζουν ή είναι ανεπαρκείς (Lockwood, 2013). Τέλος,

ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η πράσινη μετάβαση δεν προχωρά αρκετά στην αντιμετώπιση των βαθέτερων λόγων της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, Η υπερκατανάλωση κι η ανισότητα είναι δύο από αυτούς. Υποστηρίζουν πιο ριζοσπαστικές αλλαγές, όπως η μείωση της παραγωγής και της κατανάλωσής έναν κοινωνικό συνασπισμό που βασίζεται στη δημιουργία μιας κοινωνίας που ζει καλύτερα με λιγότερα (Kallis, 2011, Κούκουλας, 2013).

Συμπερασματικά, ενώ η πράσινη μετάβαση υπόσχεται πολλά για τις προκλήσεις του περιβάλλοντος που χρήζουν αντιμετώπισης και για την προώθηση της ανάπτυξης με βιώσιμο χαρακτήρα, η επιτυχία της θα εξαρτηθεί από την υπέρβαση των οικονομικών, τεχνολογικών και πολιτικών εμποδίων και από τη διασφάλιση ότι η μετάβαση θα είναι τόσο περιβαλλοντικά βιώσιμη όσο και κοινωνικά δίκαιη.

2.2. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία περιλαμβάνει κάποιους βασικούς στόχους, όπως είναι:

- Η Ευρώπη να είναι η πρώτη ήπειρος που θα χαρακτηριστεί κλιματικά ουδέτερη μέσα στα επόμενα 24 χρόνια (ως το 2.050), μέσω της μείωσης του ποσοστού καθαρών εκπομπών αερίων θερμοκηπίου πολύ κοντά στο μισό, αναλογικά με την προηγούμενη τριακονταετία.
- Ενίσχυση της οικονομίας μέσω της χρήσης πράσινων τεχνολογιών (δηλαδή μία οικονομία που δεν εξαρτάται από την εκμετάλλευση πόρων)
- Ανάπτυξη βιώσιμης βιομηχανίας και μεταφορών
- Μείωση επιπέδων ρύπανσης

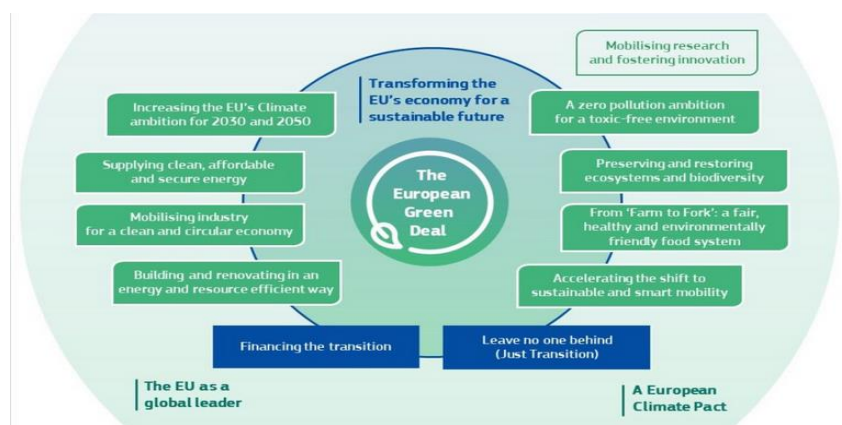
Τα κράτη-μέλη της ΕΕ, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σχεδιάζουν και υλοποιούν δράσεις σύμφωνα με την πράσινη μετάβαση και τους σκοπούς της Πράσινης Συμφωνίας. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή βοηθάει την κεντρική και τοπική διοίκηση να σχεδιάσει τις απαραίτητες ενέργειες και επιπλέον, στην ανάπτυξη δομών συντονισμού - απαραίτητες για την υλοποίηση των πράσινων δράσεων.

Τα βασικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας είναι τα εξής:

- Φιλοδοξία για το κλίμα: Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία ζητά τη θέσπιση ενός ευρωπαϊκού "νόμου για το κλίμα" για την κατοχύρωση του σχεδίου της κλιματικής ουδετερότητας για το 2050 στη νομοθεσία. Περιλαμβάνει επίσης σχέδια για την επανεξέταση και πιθανότατα την μεταβολή του στόχου της ΕΕ για το 2030, όσον αφορά τον περιορισμό της εκπομπής αερίων θερμοκηπίου, ο οποίος επί του παρόντος έχει καθοριστεί στο 40% συγκριτικά με τα αντίστοιχα επίπεδα του 1990.

- Καθαρή ενέργεια: Η Πράσινη Συμφωνία τονίζει την ανάγκη για αυξημένη ενεργειακή απόδοση και έναν τομέα ενέργειας που θα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε ανανεώσιμες πηγές. Στοχεύει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ μέσω της ηγετικής θέσης στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και ζητεί μια "δίκαιη μετάβαση" που δεν αφήνει κανένα άτομο ή τόπο πίσω.
- Βιώσιμη βιομηχανία: Στοχεύει στη στήριξη της βιομηχανίας ώστε να καινοτομήσει και να καταστεί παγκόσμιος ηγέτης στην πράσινη οικονομία. Αυτό περιλαμβάνει τον στόχο μιας "κυκλικής οικονομίας", όπου τα απόβλητα εξαλείφονται και οι πόροι χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά.
- Κτίριο κι ανακαίνιση: Η Πράσινη Συμφωνία περιγράφει ένα "κύμα ανακαίνισης" για τα κτίρια, με στόχο τον διπλασιασμό του ποσοστού ανακαίνισης για τη μείωση της χρήσης ενέργειας και τον πλήρη περιορισμό των εκπομπών στη θέρμανση και την ψύξη.
- Βιώσιμη κινητικότητα: Η Πράσινη Συμφωνία απαιτεί τον περιορισμό των εκπομπών που προέρχονται από τις μεταφορές σε ποσοστό 90%, μαζί με τη στροφή προς τη βιώσιμη και έξυπνη κινητικότητα, με έμφαση στις σιδηροδρομικές μετακινήσεις και την ποδηλασία.
- Farm to Fork: Η στρατηγική αυτή στοχεύει να καταστήσει το σύστημα τροφίμων δίκαιο, υγιές και φιλικό προς το περιβάλλον, καλύπτοντας τομείς όπως τα απόβλητα τροφίμων, η βιολογική γεωργία και η χρήση φυτοφαρμάκων.

Τα βασικά στοιχεία της Πράσινης συμφωνίας που αναφέρθηκαν προηγουμένως, αποτυπώνονται και συνοπτικά στην εικόνα 4.

Εικόνα 4: Βασικά στοιχεία της ΕΠΣ (Switch2green, χ.χ.)

2.3. Η Ατζέντα 2030

Πριν από μια δεκαετία περίπου, στη Γενική Συνέλευση των Ην. Εθνών (2 015), υπεγράφη από χώρες απ' όλο τον κόσμο, η λεγόμενη Ατζέντα 2030 κι οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs).

Αυτή η ατζέντα αποτελεί ένα σχέδιο δράσης για τη γη, τους ανθρώπους και την ευημερία. Επιδίωξή της είναι η παγκόσμια ειρήνη. Η καταπολέμηση κάθε μορφής φτώχειας (ακόμα και στην ακραία της μορφή), πιστεύεται ότι είναι η πιο μεγάλη πρόκληση παγκοσμίως κι αναγκαία συνθήκη για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Το σχέδιο αυτό θα εφαρμοστεί από όλες τις χώρες σε συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη / φορείς.

Οι 17 στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης φανερώνουν το μέγεθος και την προοπτική της ατζέντας. Φέρνουν σε ισορροπία τις τρεις διαστάσεις της ανάπτυξης με βιώσιμο χαρακτήρα (την οικονομική, την κοινωνική και την περιβαλλοντική) και μέσα στην επόμενη δεκαετία θα ενισχύσουν τη δράση σε τομείς, κρίσιμης σημασίας:

- ✓ **Άνθρωποι (People):** Τερματισμός κάθε μορφής φτώχειας και πείνας. Εξασφάλιση υγιούς περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο όλοι οι άνθρωποι θα έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν τις ικανότητές τους αξιοπρεπώς και ισότιμα.
- ✓ **Πλανήτης (Planet):** Προστασία από την υποβάθμιση της γης με διάφορες πρακτικές, όπως την παραγωγή, κατανάλωση και διαχείριση φυσικών πόρων με βιώσιμο τρόπο και τις επείγουσες ενέργειες που αφορούν την κλιματική αλλαγή.
- ✓ **Ευημερία (Prosperity):** Διασφάλιση ευημερίας, ποιότητας ζωής για όλους κι ότι η πρόοδος σε οικονομικό, κοινωνικό και τεχνολογικόπλαισιο θα συνυπάρχει αρμονικά με τη φύση.
- ✓ **Ειρήνη (Peace):** Δημιουργία ειρηνικών και δίκαιων κοινωνιών απαλλαγμένων από φόβο κι βία. Η απουσία της ειρήνης αναιρεί τη βιώσιμη ανάπτυξη και το αντίθετο.
- ✓ **Συνεργασία (Partnership):** Κινητοποίηση απαιτούμενων εργαλείων με σκοπό την εφαρμογή της Ατζέντας, εστιάζοντας ιδίως στις ανάγκες των πιο ευάλωτων και φτωχών ομάδων με συμμετοχή του συνόλου των χωρών, των ενδιαφερόμενων μερών και των ανθρώπων.

Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης παρουσιάζονται στην εικόνα 5.

Εικόνα 5: Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (Γενική Γραμματεία Συντονισμού, χ. χ)

Καθένας από τους παραπάνω στόχους έχει συγκεκριμένους δείκτες που βοηθούν στην αξιολόγηση και τη μέτρηση της προόδου του. Συνολικά, υπάρχουν 169 στόχοι και 232 εγκεκριμένοι δείκτες (UNSD, 2020). Παρότι η Ατζέντα 2030 παρέχει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο παγκόσμιας δράσης, συναντώνται και προκλήσεις. Αυτές περιλαμβάνουν τη διασφάλιση ότι κανείς δεν θα μείνει πίσω, την ουσιαστική ενσωμάτωση των «φωνών» των περιθωριοποιημένων ομάδων, την αντιμετώπιση των συμβιβασμών μεταξύ των διαφόρων στόχων και σκοπών, την κινητοποίηση των απαραίτητων πόρων για την εφαρμογή και τη δημιουργία αποτελεσματικών μηχανισμών παρακολούθησης και λογοδοσίας (Kanier&Biermann, 2017). Επιπλέον, ορισμένοι επικριτές υποστηρίζουν ότι οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης δεν αμφισβητούν επαρκώς το κυρίαρχο παράδειγμα της οικονομικής ανάπτυξης, το οποίο συχνά συνδέεται με κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα. Αντιθέτως, υποστηρίζουν ότι απαιτούνται πιο ριζικές αλλαγές στον τρόπο οργάνωσης των οικονομιών και των κοινωνιών μας (Hickel&Kallis, 2019).

Ωστόσο, παρά τις όποιες προκλήσεις, η Ατζέντα 2030 αποτελεί μια σπουδαία κίνηση, στις προσπάθειες για την αντιμετώπιση των πιο πιεστικών προβλημάτων, παγκοσμίως.

Κεφάλαιο 3^ο : Βιώσιμος τουρισμός – Στόχοι και προκλήσεις

Ο κλάδος του τουρισμού είναι ένας από τους πιο σημαντικούς και με ανοδική τάση κλάδους στην οικονομία, σε επίπεδο ΕΕ, αλλά και στον κόσμο. Σε σημαντικό βαθμό, συμβάλλει θετικά στο να παραμένουν οι δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης υψηλοί και σταθεροί, στην κοινωνική πρόοδο αναγνωρίζοντας τις ανάγκες του συνόλου και στην ουσιαστική προστασία του περιβάλλοντος μέσω της ελεγχόμενης εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, γεγονός που οδηγεί τους φορείς να δείξουν το απαραίτητο ενδιαφέρον για τα στοιχεία που επηρεάζουν τον τουρισμό.

Ο ευρωπαϊκός τουρισμός αναπτύσσεται διαρκώς, γεγονός που σημαίνει ότι τα περιθώρια των βασικών πόρων που προσδιορίζουν την οικονομική αειφορία του κλάδου (φυσικοί, οικονομικοί, πολιτιστικοί, κοινωνικοί πόροι), κάποια στιγμή δε θα είναι επαρκή. Παρόλα αυτά, ο κατάλληλος στρατηγικός σχεδιασμός μπορεί να καθορίσει εκ νέου την όποια τουριστική δραστηριότητα, έτσι ώστε αυτή να συμβαδίζει με τις εναλλαγές στις τάσεις, σε ένα βιώσιμο πλαίσιο, αυξάνοντας παράλληλα τα εισοδήματα.

Στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΠΔΚΑΑ) στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002, εκδόθηκε σχέδιο υλοποίησης το οποίο ζητάει την εστίαση των προσπαθειών για την αειφόρο ανάπτυξη στον τουρισμό και παράλληλα παρουσιάζει τους τρόπους αλλαγής των μη βιώσιμων μοντέλων παραγωγής και κατανάλωσης που αφορούν τον τομέα. Σε επίπεδο Ευρώπης, απαιτείται να προσδιοριστούν συγκεκριμένες στρατηγικές και κατευθύνσεις για κάθε κατηγορία τουριστικού προορισμού, με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη (Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2003).

3.1. Βιώσιμος ή αειφόρος τουρισμός

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO), βιώσιμος τουρισμός χαρακτηρίζεται εκείνος που *“λαμβάνει πλήρως υπόψη του τις υφιστάμενες και μελλοντικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του και ανταποκρίνεται στις ανάγκες των επισκεπτών, του κλάδου και των κοινοτήτων στους προορισμούς υποδοχής”* (UNEP & UNWTO, 2005).

Ο βιώσιμος τουρισμός έχει επομένως τρεις αλληλένδετες πτυχές. Καταρχάς, την οικονομική βιωσιμότητα, καθώς χρειάζεται να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη κι απασχόληση και τα οφέλη θα πρέπει να είναι ευρέως διανεμημένα. Χρειάζεται επίσης να συμβάλλει στις τοπικές οικονομικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό. Ακόμη μια πτυχή είναι η κοινωνική βιωσιμότητα, καθώς είναι απαραίτητο να σέβεται και να συμβάλλει στην κοινωνική και πολιτιστική ευημερία των κοινοτήτων υποδοχής, να προωθεί τη διαπολιτισμική κατανόηση και να είναι προσβάσιμος σε όλους, χωρίς αποκλεισμούς. Θα πρέπει

επίσης να αναγνωρίζει με σεβασμό τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των ενδιαφερομένων, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων, των τουριστών και των κοινοτήτων υποδοχής. Και τέλος, περιβαλλοντική βιωσιμότητα, καθώς θα πρέπει να ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιπτώσεις του στο περιβάλλον, να βοηθάει στο να διατηρείται η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά και να βοηθά τους επισκέπτες να εκτιμήσουν την αξία της φύσης και του πολιτισμού, συμβάλλοντας παράλληλα στον περιορισμό των επιπτώσεων και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (Namazon, 2021; Sorensen&Grindsted, 2021; Gupta *etal.*, 2023)

Ο βιώσιμος τουρισμός αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο ως ζωτικής σημασίας, δεδομένων των σημαντικών περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων του τουρισμού, οι οποίες, εάν δεν ελεγχθούν, μπορούν να υπονομεύσουν τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του κλάδου. Για παράδειγμα, ο υπερβολικός τουρισμός μπορεί να οδηγήσει σε περιβαλλοντική υποβάθμιση, πολιτιστική διάβρωση και κοινωνικές εντάσεις στις κοινότητες υποδοχής, ένα φαινόμενο που μερικές φορές αναφέρεται ως "υπερτουρισμός" (Koens *etal.*, 2018).

3.2. Προκλήσεις και στόχοι αειφόρου τουρισμού

Ωστόσο, ακόμα και η εφαρμογή του βιώσιμου τουρισμού παρουσιάζει προκλήσεις. Απαιτεί συντονισμό μεταξύ ενός ευρέος φάσματος ενδιαφερόμενων φορέων, συχνά με αποκλίνοντα συμφέροντα. Απαιτεί επίσης κατάλληλα πολιτικά και ρυθμιστικά πλαίσια, επαρκείς πόρους για την εφαρμογή και την επιβολή, καθώς και αποτελεσματικούς μηχανισμούς παρακολούθησης και αξιολόγησης. Επιπλέον, μπορεί να περιλαμβάνει συμβιβασμούς μεταξύ οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων, οι οποίοι πρέπει να διαχειρίζονται με προσοχή (Carr *etal.*, 2016; Pan *etal.*, 2018).

Σύμφωνα με ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (χ.χ) οι κύριες προκλήσεις και στόχοι του αειφόρου (βιώσιμου) τουρισμού αφορούν τους τομείς της αειφόρου δραστηριότητας και ανάπτυξης, την ισορροπημένη προσέγγιση των πυλώνων της αειφορίας, τα αειφόρα μοντέλα κατανάλωσης και παραγωγής, την αειφόρο αλυσίδα αξίας και την αειφόρο ανάπτυξη προορισμών.

3.2.1. Δραστηριότητα και ανάπτυξη

Η βιομηχανία του τουρισμού έχει να αντιμετωπίσει την αειφόρο δραστηριότητα & ανάπτυξη, την πιο μεγάλη πρόκληση τόσο σε επίπεδο προορισμών, όσο κι επιχειρήσεων. Να διαχειρίζεται δηλαδή με εμπορική επιτυχία την τουριστική δραστηριότητα και την ανάπτυξή της στα επόμενα χρόνια με τρόπο, ώστε να μην ξεπεραστούν τα όρια των διαθέσιμων πόρων και παράλληλα αυτοί οι πόροι να ανανεώνονται, όπου κι όσο αυτό είναι εφικτό.

Καθώς μεγάλο μέρος του τουριστικού προϊόντος βασίζεται στην ποιότητα που αφορά περιβαλλοντικά, πολιτιστικά και κοινωνικά κριτήρια, υπάρχει κίνδυνος, σε περίπτωση λανθασμένης διαχείρισης πόρων, ο σχετικός κλάδος να καταλήξει μη βιώσιμος σε όλα τα επίπεδα. Να αναφερθεί επίσης, ότι η ανάπτυξη της ποιότητας και όχι τόσο της ποσότητας, σχετίζεται με την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη, δίνοντας ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

3.2.2. Ισορροπία πυλώνων

Ο αειφόρος τουρισμός στηρίζεται στην οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα, χωρίς αυτό να συμβαίνει επιβαρύνοντας το περιβάλλον και δυσχεραίνοντας τη διατήρηση του εκάστοτε τοπικού πολιτισμού. Οπότε μιλάμε για ένα σύνολο τριών διαστάσεων που επηρεάζουν η μία την άλλη, της οικονομίας (ανταγωνισμός, επαγγελματική / οικονομική επιτυχία), της κοινωνίας (ευκαιρίες απασχόλησης, συμμετοχή πολιτών στον τουρισμό, οφέλη στις τοπικές κοινότητες) και του περιβάλλοντος (περιβαλλοντική προστασία, διατήρηση πολιτιστικής ταυτότητας). Έτσι, ο στρατηγικός σχεδιασμός και η συνετή διαχείριση, βοηθούν στην προώθηση του τομέα και βελτιώνουν τη συνοχή των πρακτικών που ακολουθούν οι εμπλεκόμενοι φορείς.

3.2.3. Μοντέλα κατανάλωσης

Βασικά ζητήματα των μοντέλων κατανάλωσης σχετίζονται με την εποχικότητα, τις μεταφορές, την ψηφιακή τεχνολογία, τα δημογραφικά στοιχεία και ειδικές κατηγορίες πολιτών.

- **Εποχικότητα:** είναι μια από τις κύριες δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο ευρωπαϊκός τουρισμός αναψυχής, καθώς παρατηρείται έντονη συγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας σε ορισμένα -και περιορισμένα- χρονικά διαστήματα μέσα στο έτος, πράγμα που σχετίζεται είτε με το κλίμα, είτε με συνθήκες που αναφέρονται στην οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό. Αυτό οδηγεί σε εποχικό κορεσμό των ανάλογων εγκαταστάσεων, των υποδομών της επικοινωνίας και γενικότερα της “φέρουσας ικανότητας” του εκάστοτε προορισμού, έχοντας ως αποτέλεσμα της μείωση του επιπέδου της προσφερόμενης ποιότητας.
- **Μεταφορές:** είναι επίσης μια παράμετρος που επηρεάζει σημαντικά το στοιχείο της αειφορίας στον τουρισμό, για περιβαλλοντικούς κυρίως, λόγους. Έδωσαν ώθηση στην ανάπτυξη του τουρισμού, με τη διάδοση εναέριων κι οδικών μέσων, τα οποία δεν είναι τόσο φιλικά προς το περιβάλλον αλλά είναι οικονομικά κι εύκολα προσβάσιμα. Για παράδειγμα, το αυτοκίνητο έχει γίνει το αγαπημένο μέσο για μεγάλες διαδρομές.
- **Ψηφιακή εποχή:** η εξέλιξη και η ραγδαία διάδοση του διαδικτύου και των ηλεκτρονικών συσκευών, οδηγούν στην αναζήτηση όλο και πιο εξατομικευμένων υπηρεσιών και προϊόντων.

Σκοπός, να εξυπηρετηθεί όσο το δυνατόν καλύτερα η εκάστοτε ανάγκη / επιθυμία του πελάτη με το να επιτευχθεί η ποιότητα κι η θετική εμπειρία, σε συνδυασμό με μια συμφέρουσα τελική τιμή της υπηρεσίας / προϊόντος.

- **Δημογραφικά στοιχεία:** αλλαγή στη ζήτηση όσον αφορά τους τύπους του τουρισμού, αναμένεται να συμβεί λόγω των μεταβολών στα δημογραφικά στοιχεία. Ο τουρισμός σχετικά με την πολιτιστική ταυτότητα και τη φυσική κληρονομιά ενός προορισμού, παραδείγματος χάριν, είναι πολύ πιθανό να παρουσιάσει τη μεγαλύτερη αύξηση. Όμως, ο μαζικός τουρισμός που αποτελεί μεγάλο μέρος και κατευθύνεται κυρίως από διεθνείς τουριστικούς πράκτορες, φαίνεται ότι θα παραμείνει ένα από τα σημαντικότερα κομμάτια, αναφορικά με τον όγκο των μετακινούμενων.
- **Ειδικές κατηγορίες:** υπολογίσιμο μέρος του πληθυσμού, αντιστοιχεί σε άτομα που έχουν επίσημα κάποιο τύπου ειδική ανάγκη και εκτιμάται ότι θα υπάρξει μια ανοδική τάση στο ποσοστό των επισκεπτών με περιορισμένη κινητικότητα. Είναι αναγκαίο να υπάρχει η δυνατότητα εξυπηρέτησης αυτών των ομάδων, έτσι ώστε να μπορούν να γίνουν αποδέκτες μιας θετικής τουριστική εμπειρίας.

Το ατομικό συμφέρον είναι ο καθοριστικός παράγοντας της καταναλωτικής συμπεριφοράς του ατόμου, ως προς την τιμή και την αξία του προϊόντος / της υπηρεσίας. Σύμφωνα με έκθεση του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ταξιδιών & Τουρισμού (World Travel&Tourism Council - WTTC) οι επισκέπτες ενδιαφέρονται όλο και περισσότερο για τη βιωσιμότητα. Συγκεκριμένα για το τρέχον έτος, αναφέρεται ότι οι τουρίστες ενδιαφέρονται σε ποσοστό 69%, για ενεργές ταξιδιωτικές επιλογές (Ναυτεμπορική, 2023).

3.2.4. Μοντέλα παραγωγής

Από την άλλη μεριά εμφανίζονται οι πάροχοι των υπηρεσιών τουρισμού, οι οποίοι συχνά εφαρμόζουν παραδοσιακές πρακτικές κι εγκλωβίζονται σε απαιτητικές οικονομικές υποχρεώσεις. Η αλυσίδα αξίας ενός βιώσιμου τουριστικού προϊόντος/υπηρεσίας, έχει ως προϋπόθεση τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις και σχετίζεται με την ποιότητα, κατά τη διαδικασία παραγωγής. Η ορθή τιμολόγηση είναι απαραίτητη, ώστε τα κέρδη μιας επιχείρησης να μην υπερσχύουν των διαστάσεων της κοινωνίας και του περιβάλλοντος. Επίσης είναι βασικό, μια επιχείρηση να εφαρμόζει την αρχή της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, η έννοια της οποίας αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Επιπλέον στα μοντέλα παραγωγής ανήκει και η ανάπτυξη των προορισμών³. Το σύνολο των χαρακτηριστικών ενός προορισμού, συνθέτουν το πλήρες τελικό τουριστικό προϊόν. Ως εκ τούτου, οι δράσεις κι οι πολιτικές που εφαρμόζονται σε έναν προορισμό είναι πολύ σημαντικές για τη βιώσιμη παραγωγή. Το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, προσφέρει πληθώρα φυσικών και πολιτιστικών πόρων, που αποτελούν προϋπόθεση για την πρόοδο του τουριστικού προορισμού. Σημαντικοί πόροι είναι επίσης οι κατάλληλες εγκαταστάσεις για τη φιλοξενία κι οι επικοινωνιακές υποδομές.

Μεγάλη προσοχή θα πρέπει να δοθεί, ώστε η τουριστική ανάπτυξη να μην υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα⁴ του προορισμού, για να αποφεύγονται οι αρνητικές συνέπειες. Επίσης, ορισμένες περιοχές που στηρίζονται σχεδόν αποκλειστικά στον τουρισμό, όπως για παράδειγμα τα νησιά, κινδυνεύουν να καταλήξουν σε “μόνο - οικονομία”.

Με βάση την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι απαιτήσεις ώστε να διασφαλιστούν οι καλές προοπτικές για τον τουρισμό στην Ευρώπη σχετίζονται με το να διασφαλιστεί η ταυτότητα του τουρισμού της ευρωπαϊκής περιοχής ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, τη διατήρηση ή/κι αποκατάσταση των παράκτιων κι ορεινών ζωνών, των περιοχών που προστατεύονται και των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς ως σημείο αναφοράς του κάθε προορισμού για την προσέλκυση ενδιαφέροντος, τη διατήρησή του επιπέδου ποιότητας και το συνυπολογισμό της άνετης διαβίωσης της κοινότητας του προορισμού, με την προστασία του περιβάλλοντος και των πόρων πολιτιστικής κληρονομιάς και τη σωστή τους χρήση και την ενίσχυση της αειφόρου κινητικότητας εντός και μεταξύ των προορισμών.

3.3. Ο τουρισμός στην Ελλάδα

Ο τουρισμός είναι κατά κύριο λόγο οικονομική δραστηριότητα, άρα βασικό επιθυμητό αποτέλεσμα, είναι η απόδοση / κέρδος. Επίσης, η προσέλκυση επισκεπτών γίνεται γενικά από ορισμένες συνθήκες μιας περιοχής (πολιτιστικές, κοινωνικές) κι οι φυσικοί πόροι ενός προορισμού είναι απαραίτητο να προστατευθούν, για την καλύτερη περιβαλλοντική απόδοση του τουρισμού (ΕΛΙΑΜΕΠ 2014).

Κατάλληλο έδαφος για την οικονομική αναζωογόνηση στην Ελλάδα της κρίσης, αποτελεί ο τουριστικός τομέας. Στο πέρασμα του χρόνου, οι δράσεις που σχετίζονταν με την ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα, επικεντρώνονταν στην ολοένα και μεγαλύτερη προσφορά (αύξηση στις

³Προορισμός: "Ένας φυσικός χώρος με ή χωρίς διοικητικά ή/κι αναλυτικά όρια στα οποία ο επισκέπτης μπορεί να διανυκτερεύσει. Είναι το σύμπλεγμα (συνεγκατάσταση) προϊόντων, υπηρεσιών, δραστηριοτήτων και εμπειριών στην αλυσίδα αξίας τουρισμού και βασική μονάδα ανάλυσης του τουρισμού. Ενσωματώνει διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη και μπορεί να δημιουργήσει δίκτυα για τη δημιουργία μεγαλύτερων προορισμών" (UNWTO) https://www.gstcouncil.org/wp-content/uploads/GSTC-Destination-Criteria-v2.0-09-Dec-2019_GR.pdf

⁴Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το τι είναι τουριστική φέρουσα ικανότητα στο: <https://tourismpress.gr/ti-einai-touristiki-ferousa-ikanotita/>

προσφερόμενες κλίνες), ώστε να μπορέσει να καλυφθεί η σχετική ζήτηση για τα δύο βασικά χαρακτηριστικά της χώρας, τον ήλιο και τη θάλασσα.

Περιβαλλοντικές / κοινωνικές / οικονομικές συνθήκες, ειδικά γεγονότα, αλλαγή στις προτιμήσεις των επισκεπτών, είναι μερικές από τις αιτίες που συντελούν στη διαμόρφωση της σύνθετης τουριστικής δραστηριότητας. Έτσι, αν θεωρηθεί ότι μια περιοχή εξαρτάται πλήρως ή σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό, υπάρχει κίνδυνος σε περίπτωση που αυτός καταρρεύσει, να υπάρξει κρίση στην τοπική οικονομία.

Ως εκ τούτου, συστήνεται ο πλήρης κι αναλυτικός σχεδιασμός σειράς ενεργειών για την ανάπτυξη ενός βιώσιμου τουριστικού προϊόντος. Βασική προϋπόθεση για αυτό, είναι η ολιστική αντιμετώπιση της ανάπτυξης μιας περιοχής. Να διατηρηθούν δηλαδή κι άλλοι παραγωγικοί τομείς ενεργοί, όπως είναι η γεωργική εκμετάλλευση, η κτηνοτροφία, η παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων κ.ά. Η διατήρηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος γίνεται κρατώντας το ενδιαφέρον για τον εκάστοτε προορισμό όσον αφορά τα πολιτιστικά του χαρακτηριστικά, τα φυσικά τοπία κτλ. και βελτιώνοντας την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος.

Η πληθώρα των πολιτιστικών στοιχείων της Ελλάδας (μνημεία, φυσικά τοπία, γαστρονομία, μουσική...), την ευνοούν σαν τουριστικό προορισμό, διαφοροποιώντας το προσφερόμενο προϊόν από το μοντέλο του μαζικού τουρισμού. Ο τελευταίος, έχει την τάση να υποβαθμίζει τους πόρους και να επιδρά ανασταλτικά ως προς την ανάπτυξη με βιώσιμο χαρακτήρα. Η δυνατότητα λοιπόν της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως είναι ο πολιτιστικός, ο γαστρονομικός, ο θρησκευτικός, ο φυσιολατρικός κι άλλες, αποτελεί προνόμιο της χώρας.

Η χώρα λογίζεται ως ευνοημένη ανάμεσα στις άλλες χώρες της Ευρώπης. Πολλοί θεωρούν ότι αυτό οφείλεται στο κλίμα και τις απέραντες ακτές, όμως υπάρχει ακόμα ένα στοιχείο που θα μπορούσε να έχει πολλά οφέλη. Αυτό είναι η πλούσια βιοποικιλότητα, η οποία θα δώσει την ευκαιρία για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Ειδικότερα, η συσχέτιση των δικτύων προστατευόμενης περιοχής και περιοχής αρχαιολογικού ενδιαφέροντος της Ελλάδας, θα ήταν μια ιδιότυπη πρόταση που θα πρόσφερε μεγάλο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Μέχρι σήμερα, ο οικοτουρισμός παραμένει στην άκρη, καθώς δεν υπάρχει οργάνωση και κατάλληλος σχεδιασμός, η κεντρική διοίκηση αγνοεί το αντικείμενο και η τοπική ενημέρωση και υποστήριξη είναι ελλιπής.

Για να γίνει σωστά μια τέτοια προσπάθεια, είναι πολύ βασικό να ξεκαθαριστεί από την αρχή ότι μια τέτοια προσπάθεια θα συνδέεται και θα στηρίζει τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και δε θα εκμεταλλεύεται απλώς το γεγονός ότι υπάρχει. Στη δεύτερη περίπτωση θα υπάρχουν

βραχυπρόθεσμα κι αμελητέα αποτελέσματα. Ο βιώσιμος οικοτουρισμός διατηρεί το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον σε συνάρτηση με την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης και τη δραστηριότητας στις περιοχές οι οποίες προστατεύονται. Οι κατάλληλες διαφημιστικές καμπάνιες και τα σχέδια μάρκετινγκ, είναι εργαλεία που θα στηρίξουν μια εντατική και οργανωμένη προσπάθεια. Γενικότερα, οι ενέργειες θα πρέπει να περιλαμβάνουν την οριοθέτηση της φέρουσας ικανότητας του κάθε τουριστικού προορισμού, τη δυνατότητα παροχής υπηρεσιών σε σχέση με τις υπό δομές, η παρουσίαση και προώθηση μιας ολοκληρωμένης εικόνας και λοιπά.

3.4. Ο βιώσιμος τουρισμός στην Ελλάδα

Από το 2021 έως και σήμερα, η χώρα μας έχει λάβει μέτρα για τη στήριξη του βιώσιμου τουρισμού. Συγκεκριμένα, το Υπουργείο Τουρισμού έχει δρομολογήσει ένα σχέδιο δράσης για τον αειφόρο τουρισμό, το οποίο περιλαμβάνει μέτρα για τον περιορισμό των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την ενίσχυση του τοπικού πολιτισμού και την αύξηση της ευημερίας της τοπικής κοινότητας (Υπουργείο Τουρισμού, 2023). Επιπλέον, κάποια ελληνικά νησιά, έχουν υλοποιήσει πρωτοβουλίες για προωθηθεί ο οικολογικός τουρισμός κι η προστασία της θάλασσας (π.χ. Αλόνησος, Planet Travel, 2021).

Ωστόσο, ίσως αυτές οι προσπάθειες να μην αρκούν, δεδομένης της κλίμακας και του επείγοντος χαρακτήρα των προκλήσεων βιωσιμότητας. Επιπλέον, ο βιώσιμος τουρισμός στην Ελλάδα αντιμετωπίζει διάφορα εμπόδια, συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης πόρων και τεχνικής ικανότητας, της αδύναμης εφαρμογής των κανονιστικών διατάξεων και της αντίστασης ορισμένων φορέων του κλάδου.

Συγκριτικά με άλλες χώρες στην Ευρώπη, η πρόοδος της Ελλάδας προς ένα βιώσιμο τουρισμό είναι μικτή. Κάποιες χώρες, όπως είναι για παράδειγμα η Σουηδία κι η Δανία, έχουν κάνει σημαντικότερα βήματα στον αειφόρο τουρισμό, εν μέρει λόγω ισχυρότερων πολιτικών και θεσμικών πλαισίων και μεγαλύτερης ευαισθητοποίησης και ζήτησης του κοινού για αειφορία. Ωστόσο, οι προσπάθειες της Ελλάδας είναι εφάμιλλες ή μπροστά από πολλές χώρες που βρίσκονται στο νότιο και στο ανατολικό κομμάτι της Ευρώπης (European Travel Commission, 2020).

Δεδομένης της τρέχουσας κατάστασης, είναι κρίσιμο για την Ελλάδα να ενισχύσει τις προσπάθειές της για βιώσιμο τουρισμό με την ενίσχυση των πλαισίων πολιτικής, τη βελτίωση των μηχανισμών επιβολής, την ενίσχυση της συμμετοχής της τοπικής κοινότητας και την επένδυση στην ανάπτυξη ικανοτήτων. Αυτό θα συμβάλει, όχι μόνο στο να διατηρηθεί η πλούσια πολιτιστική και φυσικής κληρονομιά της, αλλά και να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητας της τουριστικής βιομηχανίας της. Συμπερασματικά, ενώ η Ελλάδα έχει κάνει βήματα προς τον βιώσιμο τουρισμό,

υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης. Υπάρχει ανάγκη για πιο ισχυρά πολιτικά και θεσμικά πλαίσια, αυξημένους πόρους για πρωτοβουλίες βιωσιμότητας και μεγαλύτερη συμμετοχή και καταμερισμό των οφελών με τις τοπικές κοινότητες.

Κεφάλαιο 4^ο: Ξενοδοχειακός κλάδος και βιωσιμότητα

4. Εισαγωγή

Όπως αναφέρει η Χατζηαθανασίου (2020), η βιωσιμότητα είναι ένα σύνολο διαστάσεων που περιλαμβάνει:

- το **ανθρώπινο δυναμικό**: Αρκετά ξενοδοχεία στηρίζονται στους ανθρώπους τους, καθώς το υψηλό επίπεδο που διαμορφώνεται χάρη σε αυτούς, μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος για την επιχείρηση. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με συνεχή εκπαίδευση, βελτίωση συνθηκών εργασίας, επιβραβεύσεις και λοιπά.
- τους **προμηθευτές**: Οι εργασίες διαχείρισης της πληροφορίας, των προϊόντων, των επενδύσεων και τον διαδικασιών, από τον προμηθευτή μέχρι τον πελάτη, σχετίζονται με τη λεγόμενη εφοδιαστική αλυσίδα. Εφοδιαστική αλυσίδα με βιώσιμο χαρακτήρα, ορίζεται ως “η διαχείριση της ροής υλικών & πληροφορίας μεταξύ εταιρειών, εκπληρώνοντας παράλληλα τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης”. Μια βασική, καλή πολιτική με βιώσιμο χαρακτήρα, είναι η παρουσία προϊόντων κι υλικών της περιοχής που βρίσκεται η μονάδα. Μεγάλο ενδιαφέρον και δέσμευση ως προς την αειφορία, δείχνει κι η συνέργεια μιας μονάδας με περιβαλλοντικά ευαίσθητους προμηθευτές (χρήση γυάλινων σκευών, ανακύκλωση περισσευμάτων φαγητού και λοιπά).
- τους **πελάτες**: Οι μονάδες που εστιάζουν σε αξίες (περιβαλλοντικές, κοινωνικές κι οικονομικές) και κάνουν χρήση προηγμένης τεχνολογίας, τείνουν να γίνονται ελκυστικότερα και να προσφέρουν βελτιωμένη εμπειρία κι άρα μεγαλύτερο επίπεδο ικανοποίησης του πελάτη (για παράδειγμα το check-in με ηλεκτρονικό τρόπο, χωρίς τη χρήση χαρτιού, οδηγεί σε ταχύτερη εξυπηρέτηση). Αρκετοί πελάτες είναι πρόθυμοι να καταβάλλουν μεγαλύτερα ποσά για πρακτικές που θα είναι φιλικότερες στο περιβάλλον και ταυτόχρονα, η έλλειψη τέτοιων διαδικασιών να οδηγήσει στη δημιουργία μη θετικών εντυπώσεων. Σε κάθε περίπτωση, η έρευνα της συμπεριφοράς των πελατών με οικολογική συνείδηση και του τρόπου λήψης των αποφάσεών τους, θα δείξει το δρόμο για τις μελλοντικές κινήσεις και την ανάπτυξη μονάδων με “πράσινο” χαρακτήρα.
- το **περιβάλλον** και την **κοινωνία**: ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τουριστικό κλάδο, ακολουθούν πρακτικές πιο φιλικές προς το περιβάλλον (γνωστά κι ως “συστήματα διαχείρισης / διοίκησης του περιβάλλοντος-

Environmental Management Systems, E M S s), ακολουθώντας τις περιβαλλοντικές αλλαγές, της νομοθεσίας και την προτίμηση των επισκεπτών σε πιο οικολογικά μοντέλα λειτουργίας. Σε αυτές τις πρακτικές ανήκει, η αποτελεσματική και αποδοτική χρήση του νερού, της ενέργειας⁵ αλλά και των πρώτων υλών, η μείωση και διαχείριση αποβλήτων και το σύστημα ανακύκλωσης, στο πλαίσιο λειτουργίας των τουριστικών μονάδων. Σε αυτή την κατεύθυνση, κινείται η στήριξη και ενίσχυση της κοινωνίας με τη χρήση και προώθηση των υλικών και των προϊόντων της εκάστοτε περιοχής, όπως κι η στελέχωση των τουριστικών επιχειρήσεων από το ντόπιο πληθυσμό.

4.1. Διαστάσεις βιωσιμότητας ξενοδοχειακού κλάδου

Οι στόχοι της εκάστοτε επιχείρησης θα πρέπει να συνδέονται με τους τρεις πυλώνες της αειφορίας, όπως αυτοί έχουν αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο: ευημερία σε οικονομικό επίπεδο, ισότητα σε κοινωνικό επίπεδο και ακεραιότητα όσον αφορά το περιβάλλον. Γενικότερα οι διαστάσεις της βιωσιμότητας της ξενοδοχειακής βιομηχανίας μπορούν να εξεταστούν κυρίως μέσα από το πρίσμα των τριών πυλώνων της βιωσιμότητας: του περιβαλλοντικού, του κοινωνικού και του οικονομικού.

1. Περιβαλλοντική βιωσιμότητα: Περιλαμβάνει τη λήψη μέτρων από τα ξενοδοχεία για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον. Εδώ μπορεί να συγκαταλέγεται η μείωση της χρήσης ενέργειας μέσω αποδοτικότερων συστημάτων φωτισμού και θέρμανσης, η ελαχιστοποίηση της κατανάλωσης νερού, η αποτελεσματική διαχείριση των αποβλήτων και τη χρήση πολιτικών βιώσιμης προμήθειας τροφίμων και άλλων προμηθειών. Επιπλέον, τα ξενοδοχεία μπορούν να συμβάλουν στη διατήρηση των τοπικών οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας (Bohdanowicz&Martinac, 2007).
2. Κοινωνική βιωσιμότητα: Αυτή η διάσταση αφορά τον αντίκτυπο των ξενοδοχείων στις τοπικές κοινότητες και τους πολιτισμούς, καθώς και στους ίδιους τους εργαζομένους τους. Περιλαμβάνει την προώθηση δίκαιων μισθών και εργασιακών πρακτικών, την ποικιλομορφία και την ένταξη και τη διασφάλιση ότι οι δραστηριότητες του ξενοδοχείου δεν διαταράσσουν τις τοπικές παραδόσεις και τον τρόπο ζωής. Ορισμένα ξενοδοχεία συμμετέχουν επίσης σε προγράμματα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (ΕΚΕ) που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας (Sheldon&Park, 2011).
3. Οικονομική βιωσιμότητα: Αναφέρεται στη μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητα του ξενοδοχείου. Ενώ η εφαρμογή μέτρων βιωσιμότητας μπορεί να συνεπάγεται αρχικό κόστος,

⁵Σύμφωνα με μελέτες, οι ξενοδοχειακές μονάδες μπορούν να μειώσουν την κατανάλωση ενέργειας σε ποσοστό 10-15%. Με την εφαρμογή διαφόρων βιώσιμων πρακτικών μπορούν να φτάσουν ακόμα και σε μείωση της τάξεως του 25%.
<https://apothesis.eap.gr/archive/item/152465>

συχνά μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική εξοικονόμηση μακροπρόθεσμα. Επιπλέον, η φήμη της βιωσιμότητας μπορεί να συμβάλει στην προσέλκυση ενός αυξανόμενου τμήματος της αγοράς που αποτελείται από ταξιδιώτες με περιβαλλοντική και κοινωνική συνείδηση. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η οικονομική βιωσιμότητα δεν αφορά μόνο τα κέρδη, αλλά και τη συνεισφορά στην οικονομική ευημερία της κοινότητας μέσω τοπικών προσλήψεων και προμηθειών (Sigala, 2008).

Ο ξενοδοχειακός κλάδος άρχισε να ασχολείται με τη βιωσιμότητα σχετικά πρόσφατα. Οι ανάλογες πρακτικές επικεντρώνονται στον πελάτη, το περιβάλλον, την υγεία και ασφάλεια και την ΕΚΕ (Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη) και συμβάλλουν στο να γίνει η επιχείρηση πιο ανταγωνιστική. Επιπλέον, τα λειτουργικά κόστη μπορούν να μειωθούν με τη χρήση πράσινων τεχνολογιών. Παρόλα αυτά, η εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών, όπως και κάθε άλλης στρατηγικής, επηρεάζεται από:

- A. Την αντίληψη της διοίκησης για την απόδοση του καταλύματος. Η πρόθεση για την εφαρμογή κατάλληλων πρακτικών δεν υπάρχει σε όλες τις μονάδες. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από υπεύθυνους σε καταλύματα που ανήκουν στην κατηγορία του ενός αστεριού.
- B. Την αίσθηση των εργαζομένων, ότι οι ιδιοκτήτες / υπεύθυνοι των μονάδων δεν τους αντιμετωπίζουν σαν ένα σημαντικό κομμάτι της επιχείρησης.

Στο κομμάτι της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (που όπως αναλύθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο στοχεύει σε ενέργειες που σχετίζονται με το ανθρώπινο δυναμικό, το περιβάλλον και την κοινωνία, εκτός από τους ίδιους τους ιδιοκτήτες), όσον αφορά τη φιλοξενία μεταφράζεται σε πράσινα κτίρια, διαχείριση/μείωση αποβλήτων, εξέλιξη ανθρώπινου δυναμικού και ανάπτυξη σχέσεων με την τοπική κοινότητα.

Συνολικά, η ενσωμάτωση της βιωσιμότητας στον ξενοδοχειακό κλάδο δεν αφορά μόνο το "να κάνεις καλό". Τα ξενοδοχεία που δίνουν προτεραιότητα στη βιωσιμότητα μπορούν να περιορίσουν τα λειτουργικά κόστη τους, να βελτιώσουν την εικόνα του εμπορικού τους σήματος, να ανταποκριθούν στην αυξανόμενη ζήτηση των επισκεπτών για βιώσιμες επιλογές και να συμβάλλουν στους ευρύτερους παγκόσμιους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης.

4.2. Πολιτικές και πρωτοβουλίες για την πράσινη μετάβαση

Η πράσινη μετάβαση στον ξενοδοχειακό κλάδο αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Στο πλαίσιο της εντεινόμενης κλιματικής αλλαγής και της αυξανόμενης περιβαλλοντικής συνείδησης των καταναλωτών, ο τομέας του τουρισμού και ειδικότερα ο ξενοδοχειακός κλάδος, δέχεται

αυξανόμενη πίεση να επιδείξει βιώσιμες λειτουργίες και περιβαλλοντική υπευθυνότητα. Για να διευκολυνθεί να αυτή η μετάβαση, μια σειρά από πολιτικές και πρωτοβουλίες έχουν θεσπιστεί τόσο στην Ευρώπη, όσο και στην Ελλάδα, στοχεύοντας την προώθηση της αειφορίας στον ξενοδοχειακό κλάδο. Οι πρωτοβουλίες αυτές κυμαίνονται από μεγάλης κλίμακας γενικότερα πλαίσια πολιτικής έως πιο στοχευμένα, ειδικά για τον κλάδο προγράμματα.

Μια σημαντική πολιτική σε επίπεδο Ευρώπης είναι η Πράσινη Συμφωνία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία θέτει φιλόδοξους στόχους για μια οικονομία ουδέτερη ως προς τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μέχρι το 2050 (βλ. κεφάλαιο 2). Ο ξενοδοχειακός κλάδος, ως μέρος του ευρύτερου τουριστικού τομέα, αναμένεται να συμβάλει στην επίτευξη αυτών των στόχων με πρακτικές που μπορεί να περιλαμβάνουν τη μετάβαση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τη μείωση των αποβλήτων, την προώθηση των αρχών της κυκλικής οικονομίας και τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης.

Εκτός από το γενικότερο πλαίσιο πολιτικής, υπάρχουν επίσης αρκετές πρωτοβουλίες που επικεντρώνονται ειδικά στον ξενοδοχειακό κλάδο. Για παράδειγμα, το οικολογικό σήμα της ΕΕ, που πιστοποιεί την περιβαλλοντική αριστεία, μπορεί να αναζητηθεί από τα ξενοδοχεία που στοχεύουν να αποδείξουν ότι πληρούν υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα (Άγνωστος Συγγραφέας, χ.χ.). Για να αποκτήσουν αυτό το σήμα, τα ξενοδοχεία πρέπει να πληρούν αυστηρά κριτήρια σχετικά με τη χρήση ενέργειας, τη χρήση νερού, τη διαχείριση αποβλήτων και τη χρήση βιώσιμων υλικών.

Στην Ελλάδα, η κυβέρνηση έχει υποστηρίξει τον βιώσιμο τουρισμό, συμπεριλαμβανομένης της πράσινης μετάβασης στον ξενοδοχειακό κλάδο, μέσω της εθνικής τουριστικής πολιτικής της. Η πολιτική αυτή ενθαρρύνει βιώσιμες πρακτικές όπως είναι η ενεργειακή απόδοση, η εξοικονόμηση νερού, η μείωση των αποβλήτων κι η χρήση τοπικών και βιώσιμων πηγών τροφίμων (Υπουργείο Τουρισμού, 2020). Επιπλέον, η Ελληνική Πιστοποίηση Βιώσιμου Τουρισμού - Πράσινο Κλειδί είναι άλλη μια πρωτοβουλία που αναγνωρίζει τα ξενοδοχεία για τις προσπάθειές τους προς την περιβαλλοντική υπευθυνότητα και τη βιώσιμη λειτουργία.

Γενικά, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η βιωσιμότητα δεν αφορά μόνο τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Περιλαμβάνει επίσης κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις, όπως η δίκαιη μεταχείριση των εργαζομένων, ο σεβασμός των τοπικών πολιτισμών και παραδόσεων και η συμβολή στην οικονομική ευημερία των κοινοτήτων στις οποίες λειτουργούν τα ξενοδοχεία. Καθώς ο κλάδος συνεχίζει να εξελίσσεται ανταποκρινόμενος σε αυτές τις επιταγές βιωσιμότητας, είναι πιθανό να αρχίσουν να εμφανίζονται πιο καινοτόμες πράσινες λύσεις. Ωστόσο, η πορεία προς μία πλήρως βιώσιμη ξενοδοχειακή βιομηχανία είναι μακρά και γεμάτη προκλήσεις. Έτσι, παρότι τα

αρκετά ξενοδοχεία έχουν κάνει σπουδαία πρόοδο, υπάρχουν ακόμη μεγάλα περιθώρια για βελτίωση. Για να επιταχυνθεί η πράσινη μετάβαση και να διασφαλιστεί ότι θα ενσωματωθεί βαθιά σε όλες τις πτυχές των λειτουργιών της ξενοδοχειακής βιομηχανίας απαιτείται μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση, συνεργασία και επενδύσεις.

4.3. Πιστοποιητικά Βιωσιμότητας

Η στροφή των τουριστικών επιχειρήσεων σε βιώσιμα μοντέλα ανάπτυξης, οδήγησε στη δημιουργία προγραμμάτων που πιστοποιούν την εφαρμογή των πρακτικών αυτών. Μια πιστοποίηση μπορεί να λειτουργήσει σαν σημείο αναφοράς και να αποτελέσει ένα σημαντικό κριτήριο επιλογής ενός καταλύματος από τους επισκέπτες. Βοηθά στη δημιουργία μιας θετικής εικόνας ως προς τη βιωσιμότητα και τη φήμη που θα μεγεθύνει την προβολή της επιχείρησης. Οι πιστοποιήσεις βιωσιμότητας στον ξενοδοχειακό κλάδο έχουν αποκτήσει μεγάλη σημασία τα τελευταία χρόνια, καθώς χρησιμεύουν ως βασικός δείκτης της δέσμευσης ενός ξενοδοχείου στη βιωσιμότητα. Οι πιστοποιήσεις αυτές παρέχονται κατά κανόνα από ανεξάρτητους φορείς και απαιτούν από τα ξενοδοχεία να πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια βιωσιμότητας για να λάβουν την πιστοποίηση.

Οι πιστοποιήσεις αποτελούν ένα είδος εκτίμησης για τη συμβολή των τουριστικών επιχειρήσεων στην αειφορία και αποτελούν κίνητρο για τους άλλους ιδιοκτήτες / υπεύθυνους ως προς την βιώσιμη δέσμευση, ενώ ενισχύουν την εμπιστοσύνη των συνεργατών και την αξιοπιστία της επιχείρησης και επίσης μπορεί να βοηθήσουν την επιχείρηση να αποφύγει πιο αυστηρά μέτρα του κράτους σε νομοθετικό επίπεδο. Στην ουσία εξυπηρετούν δύο βασικούς σκοπούς. Την παροχή ενός σημείου αναφοράς για τα ξενοδοχεία που επιδιώκουν τη βιωσιμότητα και την προσφορά ενός σαφούς σήματος προς τους καταναλωτές σχετικά με την περιβαλλοντική και κοινωνική δέσμευση ενός ξενοδοχείου, επιτρέποντάς τους να λαμβάνουν πιο τεκμηριωμένες αποφάσεις.

4.3.1. Οικολογικό σήμα

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, μία από τις πρώτες και πιο αναγνωρισμένες πιστοποιήσεις αειφορίας στην Ευρώπη είναι το οικολογικό σήμα της ΕΕ. Καθιερωμένο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το οικολογικό σήμα της ΕΕ υποδηλώνει ότι ένα προϊόν ή μια υπηρεσία πληροί υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα σε όλο τον κύκλο του: ξεκινώντας από την εξόρυξη της πρώτης ύλης και φτάνοντας μέχρι την παραγωγή, τη διανομή και τελικά την απόρριψη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, χ.χ. Άγνωστος Συγγραφέας, χ.χ). Τα ξενοδοχεία που στοχεύουν σε αυτή την πιστοποίηση πρέπει να πληρούν μια σειρά αυστηρών κριτηρίων, όπως η χρήση ενέργειας και νερού με αποδοτικό τρόπο, η ελαχιστοποίηση της παραγωγής αποβλήτων, η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και προϊόντων που προέρχονται από βιώσιμες πηγές.

4.3.2. GreenGlobe

Η πιστοποίηση GreenGlobe είναι ένα παγκόσμιο σύστημα βιωσιμότητας που βασίζεται σε διεθνώς αποδεκτά κριτήρια για τη βιώσιμη λειτουργία και διαχείριση των ταξιδιωτικών και τουριστικών επιχειρήσεων (greenglobe.com, χ.χ.). Σχεδιασμένο ειδικά για την ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία, το πρότυπο GreenGlobe αναγνωρίζεται διεθνώς και διαθέτει ένα σύστημα πιστοποίησης που ανταποκρίνεται με άμεσο τρόπο στα σημαντικότερα ζητήματα του περιβάλλοντος που έχει να αντιμετωπίσει η γη, όπως η κλιματική αλλαγή, η ελαχιστοποίηση των αποβλήτων κι η διαχείριση των μη ανανεώσιμων πόρων. Για να λάβει μια ξενοδοχειακή μονάδα την πιστοποίηση GreenGlobe, πρέπει να συμμορφώνεται με ένα ευρύ φάσμα κριτηρίων που μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις βασικές θεματικές ενότητες (GreenGlobe, χ. χ.):

1. Συστήματα βιώσιμης διαχείρισης: Το ξενοδοχείο πρέπει να διαθέτει ένα σχέδιο βιώσιμης διαχείρισης το οποίο να διασφαλίζει τη συνεχή βελτίωση. Αυτό περιλαμβάνει τομείς όπως η πολιτική βιωσιμότητας, η νομική συμμόρφωση, η εκπαίδευση κι η ευαισθητοποίηση του προσωπικού και η ικανοποίηση των πελατών.
2. Κοινωνικά/οικονομικά: Πρέπει να επιδεικνύει δέσμευση προς την τοπική κοινωνία, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει την πρόσληψη τοπικού προσωπικού, τη χρήση τοπικών προμηθευτών, την προώθηση του τοπικού πολιτισμού και την υποστήριξη κοινοτικών πρωτοβουλιών.
3. Πολιτιστική κληρονομιά: Πρέπει να σέβεται και να υποστηρίζει τις τοπικές παραδόσεις, τους πολιτισμούς και τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς.
4. Περιβάλλον: Πρέπει να επιδεικνύει δέσμευση για τη διατήρηση των πόρων, της βιοποικιλότητας και των τοπίων και ταυτόχρονα την ελαχιστοποίηση της ρύπανσης.

Ενώ η πιστοποίηση GreenGlobe είναι ένα πολύ χρήσιμο μέσο για την προώθηση της βιωσιμότητας στον ξενοδοχειακό κλάδο, δεν στερείται κριτικής. Υπάρχει η ανησυχία ότι η πιστοποίηση μπορεί να εστιάζει υπερβολικά στις διαδικασίες και την τεκμηρίωση της πολιτικής και όχι στα πραγματικά αποτελέσματα, πράγμα που μπορεί να οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου ένα ξενοδοχείο πιστοποιείται με βάση καλές πολιτικές και όχι καλές πρακτικές. Επιπλέον, όπως και σε πολλές πιστοποιήσεις βιωσιμότητας, ο εθελοντικός χαρακτήρας και το κόστος της πιστοποίησης μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για πολλά ξενοδοχεία, ιδίως για τις μικρότερες εγκαταστάσεις και για εκείνα που βρίσκονται σε λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές (Font, 2002). Συνολικά, ενώ η πιστοποίηση GreenGlobe παρέχει ένα χρήσιμο πλαίσιο για τα ξενοδοχεία που στοχεύουν να λειτουργούν πιο βιώσιμα, θα πρέπει να συμπληρώνεται από ισχυρή παρακολούθηση και αξιολόγηση, ώστε να διασφαλίζεται ότι εφαρμόζονται καλές πρακτικές και όχι μόνο καλές πολιτικές.

4.3.3. GreenKey

Το GreenKey είναι ένα άλλο διεθνές οικολογικό σήμα που απονέμεται σε καταλύματα που δεσμεύονται για βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές (greenkey.global, χ.χ.). Αυτή η πιστοποίηση αξιολογεί διάφορους τομείς, όπως η περιβαλλοντική διαχείριση, η χρήση νερού, η διαχείριση αποβλήτων και η ενημέρωση των επισκεπτών. Στην Ελλάδα, το πρόγραμμα GreenKey διαχειρίζεται η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (GreenKey.gr, χ.χ.). Για να λάβουν την πιστοποίηση GreenKey, οι ξενοδοχειακές μονάδες πρέπει να πληρούν μια σειρά από αυστηρές περιβαλλοντικές απαιτήσεις. Οι απαιτήσεις αυτές ομαδοποιούνται σε διάφορες κατηγορίες, μεταξύ των οποίων:

- Περιβαλλοντική διαχείριση: Οι εγκαταστάσεις πρέπει να διαθέτουν περιβαλλοντική πολιτική και σχέδιο δράσης που περιγράφουν λεπτομερώς τους στόχους βιωσιμότητας και τις μεθόδους επίτευξής τους. Αυτό περιλαμβάνει μέτρα ενεργειακής και υδατικής απόδοσης, στρατηγικές διαχείρισης αποβλήτων και εκπαίδευση του προσωπικού σε περιβαλλοντικές πρακτικές.
- Συμμετοχή του προσωπικού: Το προσωπικό πρέπει να είναι ενεργό μέλος και να ενημερώνεται για τις περιβαλλοντικές πρακτικές της επιχείρησης.
- Ενημέρωση των επισκεπτών: Οι επισκέπτες πρέπει να ενημερώνονται για τις περιβαλλοντικές πολιτικές της επιχείρησης και να ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε βιώσιμες πρακτικές.
- Εξοικονόμηση νερού: Πρέπει να εφαρμόζονται μέτρα για την εξοικονόμηση νερού.
- Πλύσιμο και καθαρισμός: Το πλύσιμο κι ο καθαρισμός πρέπει να πραγματοποιείται με τρόπο και μέσα φιλικά προς το περιβάλλον.
- Απόβλητα: Τα απόβλητα πρέπει να απορρίπτονται σωστά και να διευκολύνεται η ανακύκλωση.

Εκτός από αυτές τις απαιτήσεις, οι εγκαταστάσεις πρέπει να ακολουθούν την νομοθεσία και τους κανονισμούς που ισχύουν στην περιοχή και σχετίζονται με το περιβάλλον και τη βιωσιμότητα. Οι επικριτές, ωστόσο, υποστηρίζουν ότι, ενώ αυτές οι πιστοποιήσεις είναι πολύτιμες, ενέχουν επίσης τον κίνδυνο του "πράσινου πλυσίματος" λόγω της έλλειψης ισχυρού ελέγχου και διαφάνειας. Είναι ζωτικής σημασίας να συμπληρωθούν οι πιστοποιήσεις με ισχυρούς ελέγχους και επιβολή, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι επιχειρήσεις είναι πραγματικά βιώσιμες και όχι απλώς φαινομενικά (Font, 2002). Παρά τις πιθανές προκλήσεις, αυτή η πιστοποίηση χρησιμεύει ως πολύτιμο εργαλείο για την προώθηση της αειφορίας στον κλάδο της φιλοξενίας. Τηρώντας τα πρότυπά του, τα ξενοδοχεία όχι μόνο μειώνουν τις αρνητικές τους επιπτώσεις προς το περιβάλλον, αλλά κι αυξάνουν την ελκυστικότητά τους στους περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένους καταναλωτές.

4.3.4. ISO

Ακόμη, ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης (ISO) προσφέρει διάφορες πιστοποιήσεις σχετικά με τη βιωσιμότητα που μπορούν να υιοθετηθούν από τον ξενοδοχειακό κλάδο. Μεταξύ αυτών το ISO 14001 και το ISO 50001 είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτα.

Αναφορικά με το ISO 14001 - Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, πρόκειται για ένα παγκοσμίως αναγνωρισμένο πρότυπο για τη διαχείριση της περιβαλλοντικής απόδοσης ενός οργανισμού. Παρέχει ένα πρακτικό εργαλείο για τη διαχείριση των περιβαλλοντικών ευθυνών και των επιπτώσεων των διαδικασιών, των προϊόντων και των υπηρεσιών στο περιβάλλον. Το ISO 14001 πιστοποιεί ότι ένας οργανισμός διαθέτει ένα αποτελεσματικό Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (EMS) και δεσμεύεται για συνεχή περιβαλλοντική βελτίωση (ISO, 2021a).

Σχετικά με το ISO 50001 - Συστήματα Διαχείρισης Ενέργειας, στοχεύει στο να βοηθήσει τους οργανισμούς να έχουν καλύτερη ενεργειακή απόδοση και να μειώσουν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Η πιστοποίηση υποδεικνύει ότι ένα ξενοδοχείο έχει εφαρμόσει ένα σύστημα για την αποτελεσματική χρήση της ενέργειας στις διαδικασίες του και έχει δεσμευτεί να βελτιώνει συνεχώς την ενεργειακή απόδοση (ISO, 2021b).

Η εφαρμογή αυτών των προτύπων μπορεί να βοηθήσει ένα ξενοδοχείο να διαχειριστεί πιο αποτελεσματικά τις περιβαλλοντικές και ενεργειακές του επιπτώσεις, να μειώσει το λειτουργικό του κόστος, να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση με τις νομικές απαιτήσεις και να ενισχύσει τη φήμη του στους περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένους επισκέπτες. Ωστόσο η απόκτηση πιστοποίησης ISO πιθανώς να είναι μια πολύπλευρη διαδικασία και μια διαδικασία που παίρνει χρόνο, η οποία μπορεί να δημιουργήσει προκλήσεις για τα μικρότερα ξενοδοχεία ή εκείνα με λιγότερους πόρους. Επιπλέον, καθώς πρόκειται για πρότυπα διαχείρισης, επικεντρώνονται στο εάν υπάρχουν οι σωστές διαδικασίες, αλλά δεν εγγυώνται συγκεκριμένα περιβαλλοντικά αποτελέσματα (Tarí *et al.*, 2012). Οι πιστοποιήσεις ISO είναι εργαλεία που βοηθούν τα ξενοδοχεία να υιοθετήσουν πιο βιώσιμες πρακτικές, αλλά η επίτευξη πραγματικής βιωσιμότητας απαιτεί επίσης δέσμευση σε όλα τα επίπεδα του οργανισμού και κατανόηση ότι η βιωσιμότητα είναι ένα ταξίδι συνεχούς βελτίωσης.

4.3.5. Ελληνικό Πρωινό

Στην Ελλάδα, υπάρχει επίσης η πιστοποίηση του Ελληνικού Πρωινού, η οποία εκδίδεται από το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (greekbreakfast.gr, χ.χ.). Αν και δεν αποτελεί αυστηρά πιστοποίηση αειφορίας, ενθαρρύνει τα ξενοδοχεία να σερβίρουν τοπικά παραγόμενα και

παραδοσιακά προϊόντα, προωθώντας έμμεσα βιώσιμες πρακτικές στη γεωργία και μειώνοντας τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα που σχετίζονται με τη μεταφορά τροφίμων.

4.3.6. WeDoLocal

Επιπλέον, το «WeDoLocal» είναι ένα ελληνικό πρότυπο πιστοποίησης για επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων των ξενοδοχείων, που υποστηρίζει και προωθεί την τοπική παραγωγή και τον πολιτισμό των περιοχών στις οποίες δραστηριοποιούνται. Το πρότυπο, που ιδρύθηκε το 2014, στοχεύει στην τόνωση της τοπικής οικονομίας, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και τη διατήρηση της πολιτιστικής και περιβαλλοντικής κληρονομιάς της Ελλάδας (WeDoLocal, χ.χ.).

Αυτό το σύστημα πιστοποίησης βασίζεται σε μια σειρά κριτηρίων σε διάφορες κατηγορίες, όπως:

- Τρόφιμα και ποτά: Τα ξενοδοχεία πρέπει να προμηθεύονται σημαντικό ποσοστό των τροφίμων και των ποτών τους από τοπικούς προμηθευτές, να προωθούν παραδοσιακές συνταγές και να προσφέρουν τοπικά κρασιά και οινοπνευματώδη ποτά.
- Απασχόληση: Πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στην απασχόληση τοπικού προσωπικού και να τους παρέχουν δίκαιους μισθούς και συνθήκες εργασίας.
- Λειτουργία: Τα ξενοδοχεία αναμένεται να λειτουργούν με περιβαλλοντικά υπεύθυνο τρόπο, με πολιτικές εξοικονόμησης ενέργειας και πρακτικές διαχείρισης απορριμμάτων.
- Δέσμευση κοινότητας: Τα πιστοποιημένα ξενοδοχεία ενθαρρύνονται να υποστηρίζουν τοπικούς παραγωγούς, τεχνίτες και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Θα πρέπει επίσης να ενημερώνουν τους επισκέπτες τους για τον τοπικό πολιτισμό και τις παραδόσεις.

Με την τήρηση αυτών των κριτηρίων, τα ξενοδοχεία μπορούν να λάβουν την ετικέτα "WeDoLocal", υποδεικνύοντας στους επισκέπτες ότι δεσμεύονται να υποστηρίξουν την τοπική οικονομία και τον πολιτισμό. Αυτό μπορεί να τους δώσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, καθώς πολλοί τουρίστες αναζητούν ολοένα και περισσότερο αυθεντικές τοπικές εμπειρίες και ευκαιρίες για να συνεισφέρουν στην τοπική οικονομία. Ωστόσο, όπως και με άλλες πιστοποιήσεις βιωσιμότητας, ορισμένες επικρίσεις περιβάλλουν το πρότυπο αυτό. Για παράδειγμα, η εστίαση στους τοπικούς πόρους και την απασχόληση θα μπορούσε ενδεχομένως να περιορίσει την ποικιλομορφία και τη συμμετοχή των προσφορών του ξενοδοχείου. Επίσης, καθώς το πρότυπο είναι εθελοντικό, μπορεί να μην οδηγήσει σε ουσιαστική αλλαγή στις πρακτικές των ξενοδοχείων εάν δεν συνοδεύεται από μια γνήσια δέσμευση για βιωσιμότητα (Honey&Krantz, 2007). Ωστόσο, μπορεί να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην προώθηση της βιωσιμότητας στην ελληνική ξενοδοχειακή βιομηχανία υποστηρίζοντας τις τοπικές οικονομίες και διατηρώντας την πολιτιστική και περιβαλλοντική κληρονομιά.

4.3.7. Travelife

Επίσης, η πιστοποίηση Travelife for Hotels & Accommodation, που δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 50 χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, προωθεί βιώσιμες πρακτικές στον ξενοδοχειακό κλάδο. Για να κερδίσουν αυτή την πιστοποίηση, τα ξενοδοχεία πρέπει να συμμορφώνονται με 143 κριτήρια βιωσιμότητας, τα οποία καλύπτουν περιβαλλοντικά θέματα, όπως η ελαχιστοποίηση των αποβλήτων και της κατανάλωσης ενέργειας, καθώς και κοινωνικά θέματα, όπως η ευημερία των εργαζομένων, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι σχέσεις με την κοινότητα.

Για να αποκτήσουν την πιστοποίηση Travelife, τα ξενοδοχεία οφείλουν να συμμορφώνονται με 143 κριτήρια (Travelife, χ.χ.), τα οποία καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα πρακτικών, όπως:

- Περιβαλλοντικά ζητήματα: Αυτά περιλαμβάνουν την ελαχιστοποίηση της κατανάλωσης αποβλήτων, νερού και ενέργειας, καθώς και τη χρήση βιώσιμων μεθόδων σχεδιασμού και κατασκευής. Τα ξενοδοχεία ενθαρρύνονται επίσης να προωθούν την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των επισκεπτών και του προσωπικού τους.
- Κοινωνικά θέματα: Να διασφαλίζουν τη δίκαιη μεταχείριση του προσωπικού, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την προστασία των παιδιών και την ένταξη στην τοπική κοινότητα. Θα πρέπει επίσης να συμμετέχουν σε τοπικές συνεργασίες, να υποστηρίζουν τις τοπικές επιχειρήσεις για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στις κοινότητές τους.
- Οικονομικός αντίκτυπος: Πρέπει να αποδεικνύουν ότι συμβάλλουν θετικά στις τοπικές οικονομίες. Αυτό περιλαμβάνει δίκαιους μισθούς και συνθήκες εργασίας, υποστήριξη τοπικών προμηθευτών και υπηρεσιών και αποφυγή αρνητικών επιπτώσεων στις τοπικές συνθήκες διαβίωσης ή στις κοινωνικές δομές.

Μόλις τα ξενοδοχεία επιτύχουν την πιστοποίηση, έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν το λογότυπο TravelifeGold για να αποδεικνύουν τη δέσμευσή τους στη βιωσιμότητα. Η διαδικασία πιστοποίησης είναι διαφανής και περιλαμβάνει επιτόπιο έλεγχο για να διασφαλιστεί ότι τα ξενοδοχεία συμμορφώνονται με τα κριτήρια της Travelife.

Ενώ το Travelife προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την καθοδήγηση των ξενοδοχείων προς βιώσιμες πρακτικές, έχουν ασκηθεί ορισμένες επικρίσεις κατά τέτοιων προγραμμάτων. Το κόστος απόκτησης των πιστοποιήσεων μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εμπόδιο για τα μικρότερα ξενοδοχεία, ενώ σε χώρες όπου μπορεί να λείπει η νομική επιβολή των περιβαλλοντικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, ο εθελοντικός χαρακτήρας τέτοιων πιστοποιήσεων μπορεί να οδηγήσει σε επιφανειακή συμμόρφωση χωρίς ουσιαστική αλλαγή (Schellhorn, 2010).

4.3.8. EarthCheck

Το EarthCheck είναι ένας διεθνής όμιλος περιβαλλοντικής διαχείρισης κι επαγγελματικών υπηρεσιών, ο οποίος έχει αναπτύξει ένα κορυφαίο πρόγραμμα πιστοποίησης για την ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία. Το πρόγραμμα αυτό προσφέρει ένα επιστημονικό πλαίσιο που μετρά και παρακολουθεί τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο των επιχειρησιακών πρακτικών και αξιολογεί την απόδοση ενός οργανισμού έναντι άλλων στον κλάδο (Earthcheck, 2022).

Χρησιμοποιεί ένα σύνολο περιβαλλοντικών κριτηρίων που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που σχετίζονται με την τουριστική βιομηχανία, όπως εκπομπές αερίων θερμοκηπίου, ενεργειακή απόδοση, διαχείριση των πόρων του γλυκού νερού, διαχείριση αποβλήτων, διατήρηση και διαχείριση οικοσυστήματος.

Η συγκεκριμένη πιστοποίηση περιλαμβάνει μια αρχική εκτίμηση, όπου αξιολογείται η τρέχουσα απόδοση βιωσιμότητας του ξενοδοχείου. Στη συνέχεια, το ξενοδοχείο εισέρχεται στο επίπεδο «BenchmarkingBronze», ακολουθούμενο από τα επίπεδα «Silver», «Gold», «Platinum» και «Master», ανάλογα με τον αριθμό των ετών πιστοποίησης και συνεχούς βελτίωσης (EarthCheck, χ.χ). Παρά το ολοκληρωμένο πλαίσιο της, όπως και άλλα προγράμματα πιστοποίησης, έχει αντιμετωπίσει κριτική. Μία από τις επικρίσεις είναι το υψηλό κόστος της διαδικασίας πιστοποίησης, το οποίο μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για τα μικρότερα ξενοδοχεία ή εκείνα σε λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές. Υπάρχουν επίσης ανησυχίες σχετικά με την αυστηρότητα και τη διαφάνεια της διαδικασίας ελέγχου, καθώς και τον κίνδυνο «greenwashing» - όπου η πιστοποίηση χρησιμοποιείται για να παρουσιάσει μια περιβαλλοντικά υπεύθυνη εικόνα αντί να αντιπροσωπεύει μια γνήσια βιώσιμη πρακτική (Hughes, 2002). Συνολικά, παρέχει μια σημαντική πλατφόρμα για τα ξενοδοχεία για να καταγράψουν τη δέσμευσή τους προς τη βιωσιμότητα και προσφέρει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη μέτρηση, τη συγκριτική αξιολόγηση και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής τους απόδοσης.

Ενώ αυτές οι πιστοποιήσεις προσφέρουν μια δομημένη προσέγγιση της βιωσιμότητας, οι επικριτές υποστηρίζουν ότι η ποικιλία των πιστοποιήσεων και η έλλειψη ενός ενιαίου προτύπου μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση τους καταναλωτές (Font, 2002). Επιπλέον, υπάρχει ο κίνδυνος του "πράσινου ξεπλύματος", όπου τα ξενοδοχεία μπορεί να παραποιούν τις προσπάθειές τους για αειφορία προκειμένου να επιτύχουν αυτές τις πιστοποιήσεις. Έτσι, ενώ αυτές οι πιστοποιήσεις αποτελούν σημαντικό εργαλείο για την προώθηση της αειφορίας, πρέπει να συμπληρώνονται από ισχυρό έλεγχο και διαφάνεια για να διατηρηθεί η αξιοπιστία τους.

4.4. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Αειφόρου Τουρισμού

Ένας διεθνής οργανισμός που ασχολείται με τον αειφόρο τουρισμό, είναι το Παγκόσμιο Συμβούλιο Αειφόρου Τουρισμού (GSTC). Το GSTC θεσπίζει και διαχειρίζεται παγκόσμια πρότυπα βιώσιμου τουρισμού, γνωστά ως κριτήρια GSTC.

Το όραμα του GSTC είναι να καταστήσει τον τουρισμό πιο βιώσιμο, θεωρώντας τον ως σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης, διατήρησης του περιβάλλοντος και μεγαλύτερης κατανόησης μεταξύ των λαών. Αποστολή τους είναι να προωθήσουν την αύξηση της κατανόησης και της υιοθέτησης πρακτικών βιώσιμου τουρισμού και την αύξηση της ζήτησης για βιώσιμα τουριστικά προϊόντα (GSTC, 2021).

Τα κριτήριά του δημιουργήθηκαν με στόχο να καθιερώσουν μια ελάχιστη απαίτηση για τις τουριστικές επιχειρήσεις και τους προορισμούς. Τα κριτήρια αυτά οργανώνονται γύρω από τέσσερα κύρια θέματα - τμήματα: αποτελεσματικός σχεδιασμός αειφορίας, μεγιστοποίηση των κοινωνικών κι οικονομικών οφελών για την κοινότητα της περιοχής, ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς κι ελαχιστοποίηση των βλαβερών επιπτώσεων στο περιβάλλον (GSTC, 2021). Τα κριτήρια αυτά αποτυπώνονται και στον πίνακα 1 (GSTC, 2019).

Πίνακας 1: Κριτήρια Παγκόσμιου Συμβουλίου Αειφόρου Τουρισμού (GSTC, 2019)

A: Διαχείριση αειφορίας <ul style="list-style-type: none">- Δομή & πλαίσιο διαχείρισης- Εμπλοκή ενδιαφερομένων μερών- Διαχείριση πίεσης κι αλλαγής	B: Κοινωνία – Οικονομία <ul style="list-style-type: none">- Τοπικά οικονομικά οφέλη- Κοινωνική ευημερία
Γ: Πολιτισμός <ul style="list-style-type: none">- Προστασία πολιτισμικής κληρονομιάς- Επισκέψιμοι χώροι πολιτισμικού ενδιαφέροντος	Δ: Περιβάλλον <ul style="list-style-type: none">- Διατήρηση φυσικής κληρονομιάς- Διαχείριση φυσικών πόρων, αποβλήτων κι εκπομπών αερίων

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα παραπάνω κριτήρια προσφέρουν ένα πλαίσιο για την επίτευξη της αειφορίας στην τουριστική βιομηχανία, παρουσιάζοντας τις ενέργειες που απαιτείται να ακολουθηθούν κι όχι τον τρόπο με τον οποίο θα εφαρμοστούν ή εάν το αποτέλεσμα θα είναι ικανοποιητικό ή όχι. Ουσιαστικά, καθοδηγούν τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τους ιδιοκτήτες επιχειρήσεων και τους ίδιους τους τουρίστες σχετικά με τις βιώσιμες πρακτικές, ενώ παράλληλα παρέχουν και μια διαπίστευση για τους φορείς πιστοποίησης βιώσιμου τουρισμού.

Οι προσπάθειες του GSTC για την προώθηση και ενίσχυση του βιώσιμου τουρισμού είναι αξιέπαινες, παράλληλα όμως αντιμετωπίζει και αρκετές προκλήσεις. Το ευρύ φάσμα αρχών που περιλαμβάνονται στα κριτήριά του, συμβάλλει στη διασφάλιση μιας ολιστικής προσέγγισης της αειφορίας, που περιλαμβάνει όχι μόνο περιβαλλοντικές, αλλά και κοινωνικό πολιτιστικές και οικονομικές πτυχές. Αυτό διασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ του περιβάλλοντος, των τοπικών κοινοτήτων και του τουριστικού τομέα. Ωστόσο, όπως όλα τα εργαλεία και τα πλαίσια, αντιμετωπίζει επίσης ορισμένες προκλήσεις, με τη σημαντικότερη να είναι ότι τα κριτήρια του είναι έχουν ένα μεγάλο εύρος και μπορούν να ερμηνευθούν και να εφαρμοστούν διαφορετικά σε διάφορα πλαίσια. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ασυνέπεια στην εφαρμογή των μέτρων αειφορίας. Επιπλέον, ο εθελοντικός χαρακτήρας αυτών των κριτηρίων σημαίνει ότι η υιοθέτηση μπορεί να είναι αποσπασματική και να εξαρτάται από τα ατομικά κίνητρα. Οι ανησυχίες αυτές υπογραμμίζουν την ανάγκη για τοπική προσαρμογή των κριτηρίων και ισχυρά κανονιστικά πλαίσια για την επιβολή βιώσιμων πρακτικών.

4.5. Παραδείγματα ξενοδοχείων με βιώσιμες πρακτικές

Παρακάτω παρουσιάζονται κάποια παραδείγματα ξενοδοχείων τα οποία με βάση τη λειτουργία τους φαίνεται να ακολουθούν ένα σύνολο βιώσιμων πρακτικών.

4.5.1. Creta Maris Resort - Metaxa Hospitality Group

Ο Όμιλος ιδρύθηκε το 1975 στην Κρήτη από τον κύριο Νικόλαο Μεταξά κι αποτελείται από τις μονάδες Creta Maris Resort 5* στη Χερσόνησο Ηρακλείου Κρήτης, TUI MagicLife Candia 5* στην Αμμουδάρα Ηρακλείου Κρήτης, το συγκρότημα SANTO COLLECTION RESORTS AND VILLAS 5* στην Οία της Σαντορίνης, καθώς κι ένα συνεδριακό κέντρο (Convention Centre Mikis Theodorakis), από τα πιο μεγάλα στη χώρα, επίσης στη Χερσόνησο (Metaxa Hospitality Group, 2023).

Η βιωσιμότητα βρίσκεται στις προτεραιότητες του Ομίλου από την έναρξή του. Ειδικότερα το Creta Maris Resort, είναι ένα πρωτοπόρο ξενοδοχείο στην Ελλάδα, λόγω των πρακτικών βιωσιμότητας που εφαρμόζει, ενώ εκδίδει ετήσιο απολογισμό βιωσιμότητας από το 2013⁶. Έχει λάβει μια σειρά από περιβαλλοντικές πιστοποιήσεις, όπως το περιβαλλοντικό σύστημα ISO 14000, διεθνώς αναγνωρισμένου προτύπου σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και το GoldTravelife.

⁶Ετήσιες αναφορές διαθέσιμες στο: <https://www.cretamaris.gr/sustainable-hospitality/sustainable-operation>

Περιβάλλον

Αναλαμβάνει ενέργειες που έχουν στόχο την ελαχιστοποίηση της κατανάλωσης νερού αλλά και στη βελτίωση της ποιότητάς του για τις καθημερινές ανάγκες των ξενοδοχείων. Μια από αυτές είναι η πολιτική “Wash on Demand”, που αφορά την υπηρεσία καθαρισμού των πετσετών και λινών, καλώντας τους επισκέπτες να συμβάλλουν στη μείωση της κατανάλωσης νερού μέσω ειδικών σημάνσεων.

Προκειμένου να μειωθεί η κατανάλωση ενέργειας, η ενεργειακή απόδοση επιτυγχάνεται με τα παρακάτω:

- Εγκατάσταση & λειτουργία από το 2021 Φωτοβολταϊκού Συστήματος Παραγωγής Ενέργειας, που αποδίδει 15. 000 KW/h μηνιαίως
- Τοποθέτηση εξοπλισμός για φόρτιση ηλεκτροκίνητων μηχανημάτων
- Ρύθμιση των κλιματιστικών μηχανημάτων (FCU) σε θερμοκρασία κατάλληλη, ώστε να εξασφαλίζεται η μέγιστη άνεση σε συνάρτηση με τη βέλτιστη κατανάλωση ενέργειας
- Βρύσες με ειδικά φίλτρα εξασφάλισαν εξοικονόμηση 40% στην κατανάλωση νερού σε κάθε βρύση
- Εγκατάσταση μονάδας αφαλάτωσης τρίτης γενιάς για την τροφοδότηση του κυκλώματος θερμού νερού με νερό κατάλληλης ποιότητας

Υποστηρίζοντας το σύστημα παραγωγής μηδενικών αποβλήτων σε ΧΥΤΑ, εφαρμόζει σύστημα κομποστοποίησης μέσω του οποίου τα οργανικά απόβλητα κουζίνας (εκτός των λαδιών), μεταφέρονται στους κήπους του ξενοδοχείου μαζί με τα απόβλητα του κήπου. Μειώνεται η χρήση του πλαστικού και τα πλαστικά μιας χρήσης αντικαθίστανται με γυαλί ή χαρτί. Η χρήση χαρτιού επίσης μειώνεται, χρησιμοποιώντας φιλικό προς το περιβάλλον χαρτί (FSC) για όλες τις εκτυπώσεις του ξενοδοχείου.

- Το 2021, το ξενοδοχείο Creta Maris Resort άρχισε να συμμετέχει στο πρόγραμμα της WWF, “HotelKitchen: Εδώ το φαγητό έχει αξία”. Το πρόγραμμα ξεκίνησε το 2017 από το WWF Αμερικής σε συνεργασία με την Αμερικανική Ένωση Ξενοδοχείων. Σκοπός του, είναι η εφαρμογή αποτελεσματικών πρακτικών που οδηγούν στον περιορισμό και την πρόληψη της σπατάλης τροφίμων.
- Συνεργασία με την εταιρεία Βιοενεργειακή Κρήτης, για τη συγκέντρωση των οργανικών αποβλήτων από τις κουζίνες και τα εστιατόρια του ξενοδοχείου και τη μεταφορά στις εγκαταστάσεις της. Το 2021, η ποσότητα που διαχειρίστηκε το ξενοδοχείο ήταν συνολικά περίπου 126 τόνοι.

Στο Creta Maris Resort, σχεδιάζεται κι εφαρμόζεται ένας χάρτης, ενσωματώνοντας 4 βασικούς πυλώνες:

- Παράγονται τα δικά του τρόφιμα βάσει βιώσιμων όρων, καθώς αναμένεται η ολοκλήρωση της πιστοποίησης για βιολογική καλλιέργεια, σύμφωνα με το νόμο EU 2018/848⁷. Οι καλλιέργειες των κήπων συνδέονται άμεσα με τα εστιατόρια και τα μπαρς της μονάδας, καλύπτοντας μεγάλο μέρος των αναγκών τους σε φρέσκα προϊόντα κι αρωματικά βότανα. Σε συνδυασμό με την πρωτοβουλία “Βιώσιμες Προμήθειες”, συνυφαίνει την παραγωγή πρώτων υλών με την ποιοτική κι υπεύθυνη κατανάλωση και γαστρονομία.
- Εφαρμόζοντας καλλιεργητικές και κηπευτικές πρακτικές που εξαλείφουν το περιβαλλοντικό αποτύπωμα και μειώνουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου.
- Αναπτύσσοντας ένα αυτοελεγχόμενο οικοσύστημα μέσω της βιώσιμης ανθρωπογενούς διαχείρισης τοπίου, με ζώνες βιοποικιλότητας.
- Αλλάζοντας τη νοοτροπία των ενδιαφερομένων μέσα από την παροχή εκπαίδευσης.

Κοινωνία

- Στήριξη μέσω προγραμμάτων χορηγιών, ενέργειες που προάγουν την κοινωνική αλληλεγγύη, τον πολιτισμό, τον αθλητισμό, τον εθελοντισμό και την εκπαίδευση.
- Συμβολή στην τοπική οικονομία, υποστηρίζοντας τοπικούς εμπόρους και καταστήματα. Η προτίμηση αυτή αποτελεί δέσμευση, καθώς διασφαλίζει την επαφή των επισκεπτών με τα προϊόντα και τις παραδόσεις του τόπου, αλλά και συμβάλλει στην οικονομική υποστήριξη των κοινωνιών της περιοχής, χωρίς να επιβαρύνει την ατμόσφαιρα με επιβλαβείς εκπομπές αερίων που προέρχονται από διεθνείς μεταφορές.
- Σχεδιασμός κι εφαρμογή του προγράμματος “Βιώσιμες Προμήθειες - Πρωτοβουλία για ένα βιώσιμο μέλλον”, σε συνεργασία με τη LocalFoodExperts. Το πρόγραμμα είναι μια νέα πρωτοβουλία για τον κλάδο της φιλοξενίας στην Ελλάδα, με τη συμμετοχή συνεργατών/προμηθευτών, οι οποίοι αρχικά προέρχονται από τον κλάδο Τροφίμων & Ποτών. Για το πρόγραμμα, έχει δημιουργηθεί ένας σφαιρικός οδικός χάρτης που συνδέεται μετα διεθνή κριτήρια Κοινωνίας - Οικονομίας - Περιβάλλοντος (ESG Performance) και βασίζεται σε 4 πυλώνες: Περιβάλλον, Κοινωνία, Εταιρική Διακυβέρνηση και Προμήθειες. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα θα εκπαιδευτούν πάνω στις βιώσιμες πρακτικές που σχετίζονται με το περιβάλλον, την κοινωνία, την εταιρική διακυβέρνηση αλλά και τη διαχείριση της δικής τους εφοδιαστικής αλυσίδας.

⁷<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R0848>

- Η εθελοντική ομάδα GreenTeam ξεκίνησε τη δράση της στις 27 Σεπτεμβρίου 2 000. Αποτελείται από εθελοντές εργαζομένους και πελάτες και συμμετέχει σε δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Δραστηριοποιείται σε όλα τα ξενοδοχεία του ομίλου κι αναλαμβάνει πρωτοβουλίες όπως ο καθαρισμός παραλίας.
- Το 1992, η εταιρεία ίδρυσε τη δική της τράπεζα αίματος στο Βενιζέλειο Νοσοκομείο, προκειμένου να καλυφθούν πιθανές ανάγκες σε αίμα εργαζομένων, καθώς και σε πρώτου βαθμού συγγενών τους. πραγματοποιώντας ετήσιες εθελοντικές αιμοδοσίες με τη συμμετοχή των εργαζομένων και των συγγενών τους.
- Κάθε χρόνο πραγματοποιείται εκπαίδευση πυρασφάλειας και πρώτων βοηθειών μέσα στους χώρους του ξενοδοχείου και τα μέλη των ομάδων εκτάκτων αναγκών αποτελούνται από εργαζομένους. Δίνονται οδηγίες για την πιθανή χορήγηση πρώτων βοηθειών σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, ενώ γίνεται προσομοίωση εκκένωσης των χώρων του ξενοδοχείου.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι εφαρμόζονται πρακτικές που αφορούν την ασφάλεια τροφίμων (HACCP), την προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσωπικών δεδομένων, αξιολόγηση εργαζομένων, μπόνους και λοιπά.

Οι πιστοποιήσεις που έχει λάβει το ξενοδοχείο, αναφέρονται παρακάτω(CretaMarisResort, 2022):

- TUV Austria Covid Shield
- Travelife Gold
- TÜV Austria: ISO 22000 Food Safety Management System, ISO 14001 Environmental Management System
- The Green Key
- Ecarf Quality
- BioKouzina Gold
- Ελληνικό Πρωινό
- ΔΗΩ / Πιστοποίηση για Βιολογικά Προϊόντα
- We do local Hospitality
- TUV Austria Water sports
- Γαλάζια Σημαία
- Costa Nostrum Sustainable Beaches

4.5.2. Castelli Hotel

Το Castelli είναι ένα Boutique Hotel που δέχεται μόνο ενήλικες επισκέπτες. Βρίσκεται στον Άγιο Σώστη, κοντά στο κοσμοπολίτικο κέντρο του Λαγανά, στη Ζάκυνθο.

Από την έκθεση βιωσιμότητας, προκύπτει ότι εφαρμόζονται οι πρακτικές βιωσιμότητας που αναφέρονται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2: Πρακτικές βιωσιμότητας του ξενοδοχείου Castelli Hotel (Sustainability Report, χ.χ)

<p>→ Εξοικονόμηση πόρων</p> <p style="text-align: center;">Ενέργεια</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας/led ● Φυσικός φωτισμός ● Ηλιακά πάνελ (μείωση κατανάλωσης πετρελαίου στο 1/8) <p style="text-align: center;">Νερό</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Εξοπλισμός εξοικονόμησης νερού ● Πολιτική λευκών ειδών ● Αυτόματο και βραδινό πότισμα <p style="text-align: center;">Υλικά</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Επαναχρησιμοποίηση, όχι μεμονωμένες συσκευασίες <p>→ Εκπαίδευση προσωπικού</p> <p>→ Ψηφιακό μενού από το 2023</p> <p>→ Ανακύκλωση</p> <p>→ Κομποστοποίηση</p> <p>→ Τοπικοί προμηθευτές_ τοπικά προϊόντα, προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας</p> <p>→ Συμμετοχή των επισκεπτών</p>	<p>→ Επικοινωνία πρακτικών κι επιτευγμάτων σε ψηφιακό τύπο, socialmedia, τοπικό, εθνικό και διεθνή τύπο</p> <p>→ Περιβαλλοντική εκπαίδευση</p> <p>→ Περιηγήσεις στον κήπο</p> <p>→ Μάζεμα ελιάς</p> <p>→ Συνάντηση των Καρέτα Καρέτα (προστατευόμενες θαλάσσιες χελώνες) στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου</p> <p>→ δωρεά σε τοπικά ιδρύματα (Κουρτίνες και έπιπλα σε δημοτικά σχολεία, λευκά είδη σε νοσοκομείο, έπιπλα, κρεβάτια, τηλεοράσεις και σεντόνια σε γηροκομείο και λουπά)</p> <p>→ Εργαστήρι υφαντικής αργαλειού – Τοπικής χειροτεχνίας. Συνδέει τους επισκέπτες με την τοπική λαογραφική τέχνη και παράδοση της επαναχρησιμοποίησης υφασμάτων και τη δημιουργία των δικών τους αναμνηστικών.</p> <p>→ Μία φορά την εβδομάδα, ξενάγηση επισκεπτών στα χωριά με ποδήλατο.</p>
---	---

Οι πιστοποιήσεις που έχει λάβει το ξενοδοχείο Castelli:

- The Green Key
- Travelife
- Hikers' Friendly

4.5.3. Daphne's Club

Το Daphne' sClub,βρίσκεται κοντά στην παραλία της Συκιάς και το παραθαλάσσιο πευκοδάσος του Ξυλοκάστρου.

Καλεί τους επισκέπτες να ανακυκλώσουν, να μειώσουν τη χρήση αυτοκινήτου παρέχοντας δωρεάν ποδήλατο για τις κοντινές βόλτες, να γίνεται συνετή κατανάλωση νερού κι ενέργειας και να ενημερωθούν για τις παραδόσεις και τα δρώμενα που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή. Είναι κάτοχος της πιστοποίησης GreenKey από το 2010 και την ανανεώνει από τότε σε ετήσια βάση. Η ιδιοκτήτρια, κα Δάφνη Μαυρομάτη τιμήθηκε το 2021 με το Βραβείο ICC Women's Hercules Sustainability, για την προσπάθεια μετατροπής του ξενοδοχείου σε περιβαλλοντικά βιώσιμο.

Οι άνθρωποι του ξενοδοχείου πιστεύουν ότι ακόμα κι ως μικρή επιχείρηση, έχουν τη δύναμη κι οφείλουν να έχουν θετική επίδραση στην προστασία του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τα διεθνή οικο τουριστικά πρότυπα κι έχοντας στόχο την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, το «πλάνο δράσης» περιλαμβάνει (Daphne's Club (χ.χ):

- Την εφαρμογή της ισχύουσας περιβαλλοντικής και κοινωνικής πολιτικής σε εθνικό κι ευρωπαϊκό επίπεδο
- Τη συνεχή ενημέρωση για τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα που αφορούν την τοπική κοινότητα αλλά και τον κόσμο γενικότερα, ώστε να παρέχουν την ανάλογη εκπαίδευση στο προσωπικό
- Την ευαισθητοποίηση των επιχειρηματιών της περιοχής και την ενημέρωση των φιλοξενούμενων στο ξενοδοχείο για τη δράση και τις προσπάθειές τους.
- Την προστασία και προώθηση της απασχόλησης, της επιχειρηματικότητας αλλά και της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου.
- Την εξασφάλιση ενός υγιούς, ασφαλούς, ευχάριστου και δίκαιου περιβάλλοντος για τους εργαζομένους
- Την παρακολούθηση των επιδόσεων και το ν ετήσιο απολογισμό

Ειδικότερα, το ξενοδοχείο στοχεύει στην:

- μείωση της κατανάλωσης φυσικών πόρων, των απορριμμάτων και των εκπομπών αερίων, που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου
- επένδυση σε τεχνολογίες που εξοικονομούν ενέργεια
- υποστήριξη τοπικών παραγωγών με περιβαλλοντική συνείδηση και παράλληλα τη δημιουργία δικτύου επιχειρήσεων με ανάλογη κουλτούρα.
- υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας, γνωστοποιώντας τα δρώμενα, συμμετέχοντας σε διοργανώσεις κι αθλητικούς αγώνες της περιοχής, προωθώντας την τοπική επιχειρηματικότητα κι απασχόληση
- προώθηση της διαφορετικότητας και της ισότητας των φύλων.

4.5.4. Montanema Handmade Village

Το Montanema Handmade Village, βρίσκεται στο Ανθοχώρι Καρδίτσας, σε ένα υπέροχο καταπράσινο μέρος.

Οι δράσεις βιώσιμης ανάπτυξης του καταλύματος αφορούν τα παρακάτω πεδία (ανάπτυξη):

- ✓ Ενίσχυση της τοπικής οικονομίας
- ✓ Ενεργειακή αποδοτικότητα
- ✓ Μείωση κατανάλωσης νερού και διαχείριση υγρών αποβλήτων
- ✓ Διάθεση τροφίμων
- ✓ Μείωση κατανάλωσης χαρτιού
- ✓ Μείωση Πλαστικού
- ✓ Βιώσιμη διαχείριση του τοπίου

- ✓ Προστασία της Βιοποικιλότητας
- ✓ Εργαζόμενοι
- ✓ Επισκέπτες

Κεφάλαιο 5^ο: Στατιστικά στοιχεία & οικονομικές πτυχές της πράσινης μετάβασης

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μία προσπάθεια συγκέντρωσης και παρουσίασης πληροφοριών που σχετίζονται με τις οικονομικές πτυχές της πράσινης μετάβασης, μέσα από την παρουσίαση στατιστικών στοιχείων, των πλεονεκτημάτων και των προκλήσεων αυτής, της κατάταξης της Ελλάδας συγκριτικά με άλλες χώρες και το δείκτη TTDI.

5.1. Αποτύπωση αξίας του τουριστικού κλάδου

Η τουριστική βιομηχανία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομία της χώρας μας, αλλά και της Ευρώπης συνολικά. Σκοπός της παρούσας ενότητας είναι να δοθεί μια κριτική ανάλυση της σημασίας της τουριστικής βιομηχανίας, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρώπη και σε αυτά τα πλαίσια κρίνεται απαραίτητο να εξεταστούν στατιστικά δεδομένα και οι σχετικές ανησυχίες.

Στην Ελλάδα, καθώς είναι δημοφιλής τουριστικός προορισμός, γνωστή για την πλούσια πολιτιστική της κληρονομιά, τα εκπληκτικά τοπία και τα όμορφα νησιά της, ο τομέας του τουρισμού συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, τα έσοδα από συνάλλαγμα και τη δημιουργία θέσεων εργασίας στη χώρα. Αναφορικά με τη χώρα μας, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, ο τουρισμός αντιπροσώπευε περίπου το 20% του ΑΕΠ της Ελλάδας και στήριξε περίπου το 20% της συνολικής απασχόλησης το 2019 (Ικκος&Κούτσος, 2021).

Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες ανησυχίες οι οποίες περιλαμβάνουν την εποχικότητα, με την πλειονότητα των αφίξεων τουριστών να συγκεντρώνονται τους καλοκαιρινούς μήνες, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε μεγάλη εξάρτηση από τον τουρισμό κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Αυτή η εποχικότητα θέτει προκλήσεις όσον αφορά τη σταθερότητα της απασχόλησης και τη βιώσιμη ανάπτυξη σε άλλους τομείς της οικονομίας (Martin *et al.*, 2014, Martín *et al.*, 2019).

Στα Ευρωπαϊκά πλαίσια, ο τουρισμός είναι ένας σημαντικός οικονομικός τομέας, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 10% του ΑΕΠ και παρέχει πάνω από το 12% της συνολικής απασχόλησης το 2019 (European Travel Commission, 2020). Οι ευρωπαϊκές χώρες είναι γνωστές για την ποικιλόμορφη πολιτιστική κληρονομιά, τους ιστορικούς χώρους, τα φυσικά τοπία και τις ζωντανές πόλεις τους, προσελκύοντας εκατομμύρια διεθνείς τουρίστες κάθε χρόνο. Ωστόσο, υπάρχουν ανησυχίες και για την Ευρώπη, οι οποίες περιλαμβάνουν τις επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού στις τοπικές κοινωνίες, το περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά. Ο υπερπληθυσμός, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η εμπορευματοποίηση των τοπικών

παραδόσεων και πόρων είναι μερικές από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν πολλοί ευρωπαϊκοί προορισμοί (Shaw, Williams&Dinan, χ.χ; Hospers, G.J., 2019).

Ενώ τόσο η Ευρώπη, όσο και η Ελλάδα επωφελούνται από τον τουρισμό, υπάρχουν ορισμένες διαφορές ως προς την κλίμακα και την περιφερειακή κατανομή. Η Ευρώπη στο σύνολό της δέχεται μεγαλύτερο αριθμό διεθνών τουριστών, με αρκετές χώρες όπως η Ισπανία, η Γαλλία και η Ιταλία να αποτελούν σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς. Ακόμη, ο τουριστικός τομέας στην Ελλάδα συνεισφέρει με υψηλότερο ποσοστό στο ΑΕΠ της σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, υποδηλώνοντας σχετικά μεγαλύτερη εξάρτηση από τον τουρισμό για οικονομική ανάπτυξη και απασχόληση. Ωστόσο, αυτή η εξάρτηση από τον τουρισμό μπορεί να καταστήσει την Ελλάδα και ορισμένους ευρωπαϊκούς προορισμούς πιο ευάλωτους σε εξωτερικούς παράγοντες όπως η παγκόσμια οικονομική ύφεση, τα γεωπολιτικά γεγονότα και οι κρίσεις της δημόσιας υγείας.

Ένας σημαντικός τρόπος για να αντιμετωπιστούν οι αρνητικές επιρροές, είναι να εξισορροπηθούν τα οικονομικά οφέλη του τουρισμού με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, την πολιτιστική διατήρηση και την ευημερία των τοπικών κοινοτήτων. Οι πρακτικές αειφόρου τουρισμού, η διαφοροποίηση των τουριστικών προϊόντων κι ο στρατηγικός σχεδιασμός είναι απαραίτητοι για την αντιμετώπιση των ανησυχιών που σχετίζονται με την εξάρτηση από τον τουρισμό και τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας.

5.2. Ανάλυση των οικονομικών πλεονεκτημάτων και προκλήσεων

Οι βιώσιμες πρακτικές στον ξενοδοχειακό κλάδο μπορούν να εξοικονομήσουν σημαντικά τα κόστη. Για παράδειγμα, τα ενεργειακά αποδοτικά μέτρα μπορούν να οδηγήσουν σε μειωμένο λειτουργικό κόστος, μειώνοντας την κατανάλωση ενέργειας και τους λογαριασμούς κοινής ωφελείας (Font, 2002).

Ακόμη, έρευνες δείχνουν ότι οι επισκέπτες δείχνουν πρόθυμοι να πληρώσουν λίγο παραπάνω για ξενοδοχεία φιλικά προς το περιβάλλον κι οι πρακτικές βιωσιμότητας μπορούν να επηρεάσουν θετικά την απόφασή τους να κάνουν κράτηση καταλυμάτων, γεγονός που Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένα έσοδα και ποσοστά πληρότητας (Fragkogianni, 2019; Boronat-Navarro&Perez-Aranda, 2020; Özkan *et al.*, 2023). Επίσης, η υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών μπορεί να ενισχύσει τη φήμη της επωνυμίας ενός ξενοδοχείου και να προσελκύσει επισκέπτες με περιβαλλοντική συνείδηση. Οι θετικές κριτικές από στόμα σε στόμα και επισκεπτών μπορούν να συμβάλλουν στην αύξηση των κρατήσεων και στην αφοσίωση των πελατών (ElSaid, 2020; ChengChuChan*et al.*, 2017).

Ωστόσο, δεν λείπουν κι οι προκλήσεις από την εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών, καθώς αυτές απαιτούν συχνά προκαταβολικές επενδύσεις, οι οποίες μπορεί να αποτελέσουν εμπόδιο για ορισμένα ξενοδοχεία, ιδιαίτερα για μικρότερες εγκαταστάσεις. Ωστόσο, η μακροπρόθεσμη εξοικονόμηση κόστους και τα οφέλη μπορεί να υπερβαίνουν τα αρχικά έξοδα (Font, 2002).

Μεταξύ άλλων, οι ξενοδόχοι μπορεί να μην έχουν επίγνωση των βιώσιμων πρακτικών ή μπορεί να μην κατανοούν πλήρως τα πιθανά οφέλη. Η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των ξενοδόχων σχετικά με τα οικονομικά πλεονεκτήματα της βιώσιμης ανάπτυξης είναι απαραίτητη. Επιπρόσθετα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω μελέτες δείχνουν ότι οι καταναλωτές εκτιμούν και προτιμούν όλο και περισσότερο τα φιλικά προς το περιβάλλον ξενοδοχεία, όντας πρόθυμοι να πληρώσουν περισσότερα χρήματα για περιβαλλοντικά υπεύθυνα καταλύματα, θεωρώντας τη βιωσιμότητα ως παράγοντα στις αποφάσεις κράτησής τους. Τέλος, οι Ευρωπαίοι καταναλωτές δείχνουν έντονη προτίμηση για βιώσιμα ξενοδοχεία, ενώ στην Ελλάδα, η υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών μπορεί να συμβάλει ώστε τα ξενοδοχεία να εισέλθουν στην αναπτυσσόμενη αγορά ταξιδιωτών που επικροτούν τη βιωσιμότητα και έτσι να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

5.3. Κατατάξεις και δείκτης TTDI

Σύμφωνα με μια μελέτη που δημοσιεύτηκε από το World Economic Forum το Μάιο του 2022, η χώρα μας κατατάσσεται στην 28η θέση στο Travel & Tourism Development Index για το 2021. Παρόμοια με την κατάταξη του 2019, η Ελλάδα διατηρεί τη θέση της, ενώ άλλες ανταγωνιστικές χώρες, κατατάσσονται υψηλότερα, όπως η Ισπανία στην 3η θέση, η Γαλλία στην 4η, η Ιταλία στην 10η κι η Πορτογαλία στη 16η. Ενδεικτικά, η Τουρκία βρίσκεται στην 45η θέση κι η Κροατία στην 46η θέση. Η παραπάνω κατάταξη αποτυπώνεται και στην εικόνα 6 (Ίκκος&Ρασούλη, 2023).

Εικόνα 6: TTDI Ranking 2021 (Ίκκος, Α. &Ρασούλη, Γ., 2023)

Ο δείκτης TTDI διαιρείται σε πέντε υποδείκτες, οι οποίοι αξιολογούν διάφορες πτυχές της τουριστικής ανάπτυξης. Στον υποδείκτη της βιωσιμότητας, η Ελλάδα βρίσκεται στην 51η θέση. Σε άλλους υποδείκτες, όπως η πολιτική κι οι συνθήκες για ταξίδια και τον τουρισμό, η υποδομή, και οι παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση για ταξίδια και τον τουρισμό, η Ελλάδα κατατάσσεται αντίστοιχα στην 20η, 19η και 31η θέση. Αυτά τα στοιχεία αποδεικνύουν την άμεση ανάγκη για την ένταξη της βιωσιμότητας στο σχεδιασμό και τη διαχείριση του τουριστικού τομέα, καθώς βρίσκεται σε τροχιά ανασυγκρότησης μετά την πανδημία. Η Ελλάδα πρέπει να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητές της για να βελτιώσει την κατάταξή της στον TTDI και να προωθήσει την αειφόρο ανάπτυξη του τουριστικού τομέα (INSETE Intelligence).

Τέλος, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος κι η μείωση των ρύπων είναι ζωτικής σημασίας για την αειφορία του τουριστικού κλάδου. Η ορθή επεξεργασία των λυμάτων και η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος πρέπει να αποτελούν προτεραιότητες για την επίτευξη μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Συνολικά, η Ελλάδα πρέπει να εστιάσει σε αυτές τις προτεραιότητες και να υιοθετήσει μια ολιστική προσέγγιση που συνδυάζει τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις της βιωσιμότητας. Έτσι, η χώρα μπορεί να επιτύχει μια αειφόρο ανάπτυξη του τουριστικού τομέα και να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της.

5.4. I ΤΕΠ & Google

Μια εικόνα για την υπάρχουσα κατάσταση σχετικά με βιωσιμότητα στον τουριστικό τομέα στην Ελλάδα, δίνει κι η έρευνα: *Η Σημασία της Περιβαλλοντικής Βιωσιμότητας στον Ξενοδοχειακό Κλάδο (2022)*, στο πλαίσιο της επίτευξης του πράσινου και βιώσιμου μετασχηματισμού του τουριστικού κλάδου στη χώρα. Η έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκε και παραδόθηκε το Μάρτιο του 2022, από το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ)⁸ σε συνεργασία με τη Google.

Σκοπός αυτής της έρευνας, είναι να καταγραφούν αφενός οι υπάρχουσες συνθήκες στον ξενοδοχειακό τομέα της χώρας μας κι αφετέρου οι ελλείψεις στην ενημέρωση/εκπαίδευση, σε σχέση με τις πρακτικές βιωσιμότητας.

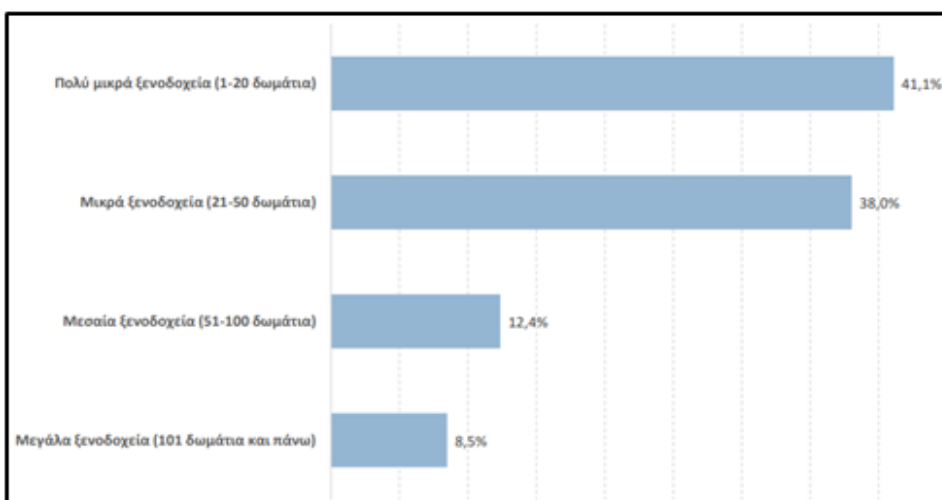
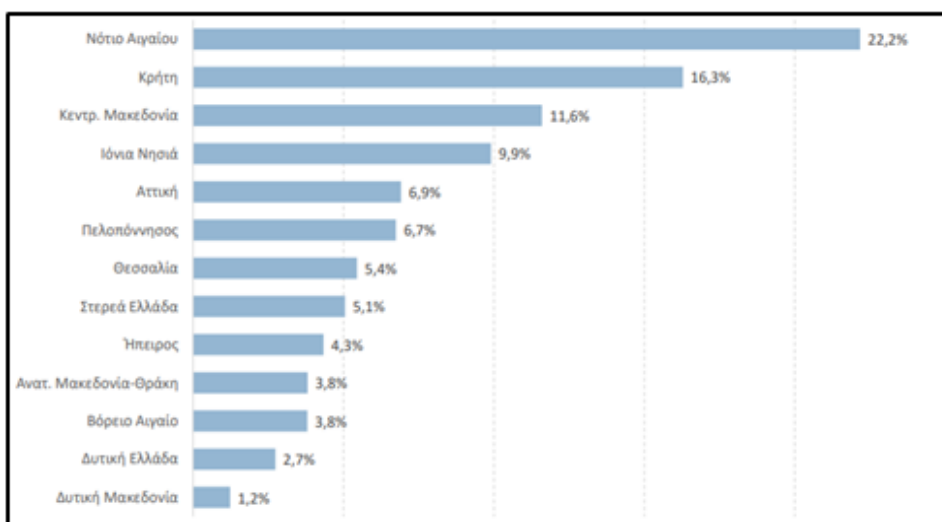
Τα αποτελέσματα χρησιμοποιήθηκαν στην ανάπτυξη ενός νέου προγράμματος εκπαιδευτικού χαρακτήρα από τη Google και το Υπουργείο Τουρισμού, με τη συμμετοχή του Παγκόσμιου Συμβουλίου Αειφόρου Τουρισμού.

Στις εικόνες 7 κι 8 φαίνονται κάποια βασικά στοιχεία και διαγράμματα.

⁸[Το Ινστιτούτο - Σύντομη περιγραφή](#)

2021	5*	4*	3*	2*	1*	Total
Μονάδες	700	1.767	2.838	3.519	1.274	10.098
Δωμάτια	97.342	124.955	102.357	92.524	24.358	441.536
Κλίνες	203.959	250.566	200.386	175.515	48.829	879.255

Εικόνα 7: Ξενοδοχειακό Δυναμικό, 2021(ΙΤΕΠ, 2022)

Εικόνα 8: Περιφερειακή Κατανομή Μονάδων & Κατανομή με βάση το Μέγεθος (ΙΤΕΠ, 2022)

Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής, αναφέρουν συνοπτικά τα παρακάτω:

- Οι 3 στους 4 ξενοδόχους, πιστεύουν ότι η ενέργειες για την αειφορία είναι η βάση για τη μελλοντική πορεία του καταλύματος
- Λιγότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες στην έρευνα (ποσοστό 41%), πιστεύουν ότι έχουν επαρκείς γνώσεις σχετικά με τις βιώσιμες πρακτικές και την εφαρμογή

τους. Παράλληλα, σχεδόν το 80% των ιδιοκτητών, δηλώνει ότι ενδιαφέρεται να αποκτήσει κάποια πιστοποίηση σχετική με την αειφορία

- Οι επενδύσεις που γίνονται κάθε χρόνο για πρακτικές που προστατεύουν το περιβάλλον, αντιστοιχούν στο 8-11% του τζίρου των ξενοδοχειακών μονάδων.
- Παρατηρείται ότι τα πιστοποιημένα καταλύματα, οι μεγάλες μονάδες και τα ξενοδοχεία που ανήκουν σε αλυσίδες, είναι περισσότερο πιθανό να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα υιοθέτησης βιώσιμων πρακτικών για το μέλλον τους και κατ' επέκταση να προχωρήσουν και στην εφαρμογή τους (όπως οι μέθοδοι μέτρησης του αποτυπώματος άνθρακα), σε σχέση με μικρότερες μονάδες / ατομικές επιχειρήσεις, μονάδες σε λιγότερο δημοφιλείς προορισμούς.

Κεφάλαιο 6^ο: Μελλοντικές προοπτικές

6.1. Προοπτικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη στον ξενοδοχειακό κλάδο

Η αειφόρος ανάπτυξη στον ξενοδοχειακό κλάδο είναι παγκόσμιο μέλημα, με μια αυξανόμενη αναγνώριση της ανάγκης για περιβαλλοντικά και κοινωνικά υπεύθυνες πρακτικές. Έχουν προκύψει διάφορες προοπτικές και καινοτόμες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων αειφορίας και την προώθηση ενός πιο βιώσιμου μέλλοντος για τον κλάδο.

Μια σημαντική προοπτική είναι η υιοθέτηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Οι ξενοδοχειακές μονάδες μπορούν να εφαρμόσουν ηλιακούς συλλέκτες, ανεμογεννήτριες ή γεωθερμικά συστήματα για να μειώσουν την εξάρτησή τους από ορυκτά καύσιμα και να μειώσουν τις εκπομπές άνθρακα. Χρησιμοποιώντας ενεργειακά αποδοτικές τεχνολογίες και εξοπλισμό, τα ξενοδοχεία μπορούν, όχι μόνο να περιορίσουν τις περιβαλλοντικές αρνητικές τους επιπτώσεις, αλλά και να μειώσουν το λειτουργικό κόστος (Ceronic *etal.*, 2014).

Μια άλλη κρίσιμη πτυχή είναι η διαχείριση και η ανακύκλωση απορριμμάτων (Escobar, 2022). Η εφαρμογή ολοκληρωμένων συστημάτων διαχείρισης απορριμμάτων επιτρέπει στα ξενοδοχεία να μειώνουν αποτελεσματικά, να ανακυκλώνουν και να απορρίπτουν σωστά τα απόβλητα. Ενθαρρύνοντας τους επισκέπτες να συμμετάσχουν σε προγράμματα μείωσης κι ανακύκλωσης απορριμμάτων, τα ξενοδοχεία μπορούν να ενισχύσουν περαιτέρω τις προσπάθειές τους για βιωσιμότητα και να προωθήσουν μια κουλτούρα περιβαλλοντικής ευθύνης.

Η εξοικονόμηση νερού είναι επίσης μια σημαντική προοπτική στις βιώσιμες ξενοδοχειακές πρακτικές. Τα ξενοδοχεία μπορούν να εγκαταστήσουν συσκευές εξοικονόμησης νερού, όπως φωτιστικά χαμηλής ροής και έξυπνα συστήματα άρδευσης, για να ελαχιστοποιήσουν την κατανάλωση νερού. Επιπλέον, η προώθηση πρακτικών εξοικονόμησης νερού μεταξύ των επισκεπτών και του προσωπικού μπορεί να συμβάλει στη βιώσιμη διαχείριση του νερού (Gössling *etal.*, 2015; D'Ascenzo *etal.*, 2020).

Οι βιώσιμες πρακτικές διαχείρισης τροφίμων και ποτών κερδίζουν εξέχουσα θέση στον κλάδο. Τα ξενοδοχεία μπορούν να προμηθευτούν τοπικά και βιολογικά συστατικά για να υποστηρίξουν τις τοπικές κοινότητες και να ελαχιστοποιήσουν το αποτύπωμα άνθρακα το οποίο προέρχεται από τη μεταφορά τροφίμων. Η μείωση της σπατάλης τροφίμων μέσω της αποτελεσματικής προμήθειας, προετοιμασίας και ελέγχου των μερίδων είναι επίσης απαραίτητη για βιώσιμες λειτουργίες (Delgado *etal.*, 2023).

Ακόμη, ο σχεδιασμός και η λειτουργία των πράσινων κτιρίων διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στη βιωσιμότητα. Τα ξενοδοχεία μπορούν να υιοθετήσουν βιώσιμα υλικά και πρακτικές στα έργα κατασκευής και ανακαίνισης τους. Η εφαρμογή ενεργειακά αποδοτικών συστημάτων φωτισμού, μόνωσης και HVAC μπορεί να μειώσει αισθητά την κατανάλωση ενέργειας και να βελτιώσει την ενεργειακή απόδοση (utilitiesone.com, 2023).

Τέλος, η κοινοτική δέσμευση και η κοινωνική ευθύνη αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο ως βασικά συστατικά των βιώσιμων ξενοδοχειακών πρακτικών. Τα ξενοδοχεία μπορούν να υποστηρίξουν τις τοπικές κοινότητες μέσω συνεργασιών, προμήθειας από τοπικούς προμηθευτές και συμμετοχής σε φιλανθρωπικές δραστηριότητες. Επιδεικνύοντας κοινωνική ευθύνη, τα ξενοδοχεία συμβάλλουν στην ευημερία των προορισμών στους οποίους δραστηριοποιούνται.

Συνολικά, αυτές οι προοπτικές κι οι καινοτομίες δείχνουν τις δυνατότητες της ξενοδοχειακής βιομηχανίας να υιοθετήσει βιώσιμες πρακτικές και να συμβάλει στους ευρύτερους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης. Με την εφαρμογή χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την αποτελεσματική διαχείριση των αποβλήτων και των υδάτινων πόρων, την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών τροφίμων και ποτών, εφαρμόζοντας στρατηγικές πράσινης δόμησης και εμπλέκοντας τις τοπικές κοινωνίες, τα ξενοδοχεία έχουν την ευκαιρία να μειώσουν το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα, να βελτιώσουν την εμπειρία των επισκεπτών και να προωθήσουν τη βιωσιμότητα.

Συμπεράσματα

Η ξενοδοχειακή βιομηχανία διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στον παγκόσμιο τουριστικό τομέα και καθώς οι περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανησυχίες συνεχίζουν να αυξάνονται, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης έχει αποκτήσει σημαντική σημασία. Η παρούσα εργασία εξέτασε τις διάφορες πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης στον ξενοδοχειακό κλάδο, με επίκεντρο την Ελλάδα και την Ευρώπη. Διερευνώντας βιώσιμες πρακτικές, πιστοποιήσεις και πρωτοβουλίες, μπορούν να εξαχθούν πολύτιμα συμπεράσματα και να εντοπιστούν μελλοντικές κατευθύνσεις για την προώθηση της βιωσιμότητας στον ξενοδοχειακό κλάδο.

Οι βιώσιμες πρακτικές στον ξενοδοχειακό κλάδο είναι απαραίτητες για τον περιορισμό των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την ανάπτυξη του υπεύθυνου τουρισμού. Η υιοθέτηση ενεργειακά αποδοτικών τεχνολογιών, προγραμμάτων διαχείρισης και ανακύκλωσης απορριμμάτων, μέτρων εξοικονόμησης νερού, βιώσιμων πρακτικών διαχείρισης τροφίμων και ποτών και σχεδιασμού πράσινων κτιρίων μπορούν να μειώσουν σημαντικά το αποτύπωμα άνθρακα και την κατανάλωση πόρων της βιομηχανίας. Αυτές οι πρακτικές, όχι μόνο συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά ενισχύουν επίσης τη λειτουργική αποτελεσματικότητα και την εξοικονόμηση κόστους για τα ξενοδοχεία.

Παράλληλα, αναλύθηκαν οι πιστοποιήσεις βιωσιμότητας, οι οποίες χρησιμεύουν ως σημείο αναφοράς για τα ξενοδοχεία, ώστε να πληρούν συγκεκριμένα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια. Πιστοποιήσεις όπως το GreenGlobe, το GreenKey, το Travelife, το ISO, το EarthCheck και το Ethos παρέχουν ένα πλαίσιο για τα ξενοδοχεία, ώστε να δηλώσουν τη δέσμευσή τους σε βιώσιμες πρακτικές. Αυτές οι πιστοποιήσεις προσφέρουν οφέλη όπως αυξημένη εμπιστοσύνη πελατών, βελτιωμένη φήμη, πρόσβαση σε εξειδικευμένες αγορές που επικεντρώνονται στον αειφόρο τουρισμό και εξοικονόμηση κόστους μέσω της αποδοτικότητας των πόρων. Επιπρόσθετα, διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην ώθηση των ξενοδοχείων προς τη βιώσιμη ανάπτυξη και παρέχουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στον κλάδο.

Η Ελλάδα, με την πλούσια πολιτιστική της κληρονομιά, τα μοναδικά φυσικά τοπία και τα ποικίλα οικοσυστήματα, διαθέτει τεράστιες δυνατότητες για βιώσιμο τουρισμό. Η χώρα αναγνωρίζει τη σημασία της ενσωμάτωσης βιώσιμων πρακτικών στον ξενοδοχειακό κλάδο για την προστασία των μοναδικών πόρων της και την προώθηση του υπεύθυνου τουρισμού. Υιοθετώντας στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης, η Ελλάδα μπορεί να προσελκύσει περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένους ταξιδιώτες, να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της ως τουριστικός προορισμός και να συμβάλει στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών. Είναι ζωτικής σημασίας για τα

ελληνικά ξενοδοχεία να ευθυγραμμίσουν τις δραστηριότητές τους με βιώσιμες αρχές για τη διατήρηση της φυσικής ομορφιάς και της πολιτιστικής αυθεντικότητας της χώρας.

Συγκρίνοντας την Ελλάδα και την Ευρώπη όσον αφορά την αειφόρο ανάπτυξη στον ξενοδοχειακό κλάδο, υπάρχουν τόσο ομοιότητες, όσο και διαφορές. Η Ευρώπη, στο σύνολό της, έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στην προώθηση του βιώσιμου τουρισμού και στην εφαρμογή φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών στον ξενοδοχειακό τομέα. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ισπανία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Πορτογαλία, έχουν καθιερωθεί ως ηγέτες στον αειφόρο τουρισμό. Η Ελλάδα, από την άλλη, έχει επιδείξει προσπάθειες για την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών, αλλά εξακολουθεί να έχει περιθώρια βελτίωσης.

Η ξενοδοχειακή βιομηχανία έχει να διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στον τουριστικό τομέα. Στην Ελλάδα, υπάρχουν τεράστιες δυνατότητες για την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών για τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, την προσέλκυση υπεύθυνων τουριστών και την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης. Η εφαρμογή ενεργειακά αποδοτικών τεχνολογιών, προγραμμάτων διαχείρισης απορριμμάτων, μέτρων εξοικονόμησης νερού και βιώσιμων πρακτικών διαχείρισης τροφίμων και ποτών μπορούν να συμβάλουν στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του ξενοδοχειακού κλάδου στην Ελλάδα.

Για την επίτευξη στόχων βιώσιμης ανάπτυξης, η συνεργασία μεταξύ κυβερνητικών φορέων, ενώσεων ξενοδοχείων, τοπικών κοινοτήτων και τουριστών είναι ζωτικής σημασίας. Η ενσωμάτωση των αρχών της αειφορίας στη συνολική στρατηγική του τουρισμού, σε συνδυασμό με οικονομικά κίνητρα και υποστηρικτικές πολιτικές, μπορεί να επιταχύνει την πράσινη μετάβαση στην ελληνική ξενοδοχειακή βιομηχανία. Αγκαλιάζοντας τη βιωσιμότητα, η Ελλάδα μπορεί να τοποθετηθεί ως κορυφαίος προορισμός αειφόρου τουρισμού και να συμβάλει στις παγκόσμιες προσπάθειες για τον μετριασμό των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τουριστικού τομέα.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Λαμβάνοντας υπόψη πως η βιώσιμη ανάπτυξη του ξενοδοχειακού κλάδου είναι μια διαρκής διαδικασία που απαιτεί συνεχή έρευνα και καινοτομία και καθώς η βιομηχανία προσπαθεί να μειώσει το περιβαλλοντικό της αποτύπωμα, να ενισχύσει την κοινωνική ευθύνη και να συμβάλει στις τοπικές οικονομίες, αρκετοί τομείς απαιτούν περαιτέρω έρευνα για την προώθηση πρακτικών βιωσιμότητας και την αντιμετώπιση των αναδυόμενων προκλήσεων.

Πρώτον, η μελλοντική έρευνα θα πρέπει να επικεντρωθεί στη διεξαγωγή ολοκληρωμένων αξιολογήσεων επιπτώσεων των βιώσιμων πρακτικών στον ξενοδοχειακό κλάδο. Αυτές οι αξιολογήσεις θα παρείχαν πολύτιμες πληροφορίες για τις μακροπρόθεσμες περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις των πρωτοβουλιών βιωσιμότητας. Αναλύοντας τα αποτελέσματα και την επεκτασιμότητα αυτών των πρακτικών, οι ερευνητές μπορούν να εντοπίσουν τομείς βελτίωσης και να προσδιορίσουν τη συνολική αποτελεσματικότητά τους.

Η κατανόηση της συμπεριφοράς και των προτιμήσεων των καταναλωτών σχετικά με τον αειφόρο τουρισμό είναι μια άλλη σημαντική οδός για μελλοντική έρευνα. Η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις των ταξιδιωτών, η προθυμία τους να πληρώσουν για βιώσιμα καταλύματα και η αποτελεσματικότητα των επικοινωνιακών στρατηγικών βιωσιμότητας μπορεί να βοηθήσει τα ξενοδοχεία να προσαρμόσουν τις προσφορές τους, ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των καταναλωτών. Αυτή η έρευνα μπορεί να ενημερώσει τις στρατηγικές μάρκετινγκ, τις πρωτοβουλίες δέσμευσης πελατών και την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών βιώσιμου τουρισμού.+

Θα πρέπει επίσης να διερευνηθεί ο ρόλος της τεχνολογίας και της καινοτομίας στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στον ξενοδοχειακό κλάδο. Η διερεύνηση των αναδυόμενων τεχνολογιών και καινοτομιών, όπως οι λύσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τα έξυπνα συστήματα κτιρίων και οι προηγμένες τεχνικές διαχείρισης απορριμμάτων, μπορεί να οδηγήσει σε πρακτικές και επεκτάσιμες λύσεις. Η έρευνα σε αυτόν τον τομέα μπορεί να καθοδηγήσει τα ξενοδοχεία στην υιοθέτηση και την ενσωμάτωση αυτών των τεχνολογιών, βελτιώνοντας τη λειτουργική απόδοση και μειώνοντας τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Επιπλέον, αξίζει προσοχής η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων πολιτικής και των ρυθμιστικών πλαισίων για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στον ξενοδοχειακό κλάδο. Η έρευνα θα πρέπει να αξιολογεί τις υπάρχουσες πολιτικές και κανονισμούς, να εντοπίζει κενά και να προτείνει βελτιώσεις για να διασφαλίσει την ευθυγράμμισή τους με τους στόχους βιωσιμότητας. Αυτό μπορεί

να περιλαμβάνει την εξέταση του ρόλου των κυβερνήσεων, των ενώσεων του κλάδου και των φορέων πιστοποίησης στην προώθηση βιώσιμων πρακτικών και συμμόρφωσης στον τομέα.

Η συνεργασία κι η εμπλοκή των ενδιαφερομένων είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη βιώσιμων αποτελεσμάτων. Η μελλοντική έρευνα θα πρέπει να διερευνήσει αποτελεσματικούς μηχανισμούς συνεργασίας μεταξύ ξενοδοχείων, τουριστικών ενώσεων, τοπικών κοινοτήτων και φορέων χάραξης πολιτικής. Μελετώντας επιτυχημένα παραδείγματα εταιρικών σχέσεων και πρωτοβουλιών πολλών ενδιαφερομένων, οι ερευνητές μπορούν να εντοπίσουν μοντέλα για την ανταλλαγή γνώσεων, τη δημιουργία ικανοτήτων και τη συλλογική δράση προς τους στόχους βιωσιμότητας.

Ένας άλλος τομέας μελλοντικής έρευνας είναι οι δυνατότητες βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές. Η διερεύνηση των ευκαιριών και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι αγροτικοί προορισμοί μπορεί να δώσει πληροφορίες για στρατηγικές για τη διαφοροποίηση των τουριστικών προσφορών, την ενίσχυση των τοπικών μέσων διαβίωσης και τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Η κατανόηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων του βιώσιμου τουρισμού σε αυτές τις περιοχές μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη πρακτικών χωρίς αποκλεισμούς και δίκαια τουρισμού.

Η υιοθέτηση πρακτικών κυκλικής οικονομίας στον ξενοδοχειακό κλάδο κερδίζει δυναμική. Περαιτέρω έρευνα μπορεί να διερευνήσει την εφαρμογή των αρχών της κυκλικής οικονομίας, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης των απορριμμάτων, της βελτιστοποίησης των πόρων και της βιώσιμης διαχείρισης της εφοδιαστικής αλυσίδας. Αυτή η έρευνα μπορεί να παρέχει πληροφορίες για καινοτόμα επιχειρηματικά μοντέλα, ευκαιρίες συνεργασίας και τη δυνατότητα κυκλικότητας για την ενίσχυση των αποτελεσμάτων βιωσιμότητας.

Οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις του βιώσιμου τουρισμού θα πρέπει επίσης να αποτελέσουν το επίκεντρο της μελλοντικής έρευνας. Αυτό περιλαμβάνει την εξέταση της δημιουργίας τοπικών ευκαιριών απασχόλησης, τη διανομή εισοδήματος, την ενδυνάμωση της κοινότητας και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η κατανόηση των ευρύτερων κοινωνικών οφελών του αειφόρου τουρισμού μπορεί να συμβάλει στη χάραξη πολιτικής και να υποστηρίξει την αειφόρο ανάπτυξη σε ολόκληρο τον προορισμό.

Τέλος, θα πρέπει να διεξαχθεί έρευνα για την επιτυχή διατομεακή συνεργασία μεταξύ της ξενοδοχειακής βιομηχανίας, των τοπικών κοινοτήτων, των ΜΚΟ και της ακαδημαϊκής επιστημονικής κοινότητας. Μελετώντας αποτελεσματικά μοντέλα συνεργασίας, οι ερευνητές μπορούν να

εντοπίσουν τρόπους ευθυγράμμισης των συμφερόντων, αξιοποίησης πόρων και ενίσχυσης της συλλογικής ευθύνης για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη.

Συμπερασματικά, η μελλοντική έρευνα για τη βιώσιμη ανάπτυξη της ξενοδοχειακής βιομηχανίας θα πρέπει να περιλαμβάνει μια σειρά από διεπιστημονικά θέματα. Θα πρέπει να αντιμετωπίζει τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις της βιωσιμότητας, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τα τοπικά πλαίσια και τις προοπτικές των ενδιαφερομένων. Πραγματοποιώντας μελέτες προς αυτές τις κατευθύνσεις, η ξενοδοχειακή βιομηχανία μπορεί να προωθήσει τη δέσμευσή της για βιωσιμότητα, να συμβάλει στην επίτευξη παγκόσμιων στόχων και να ενισχύσει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά της.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- ΕΛΙΑΜΕΠ (2014). *Δημόσιος Διάλογος Μετάβαση σε μία Πράσινη Ελλάδα [2010-2020] – Έκθεση Αποτελεσμάτων*. Διαθέσιμο στο: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2014/12/ekthesi.pdf>. Ανάκτηση: 17.03.2023
- Ίκκος, Α. & Κούτσος, Σ. (2021). *Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2019*. INSETE. Διαθέσιμο στο: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/21_11_Tourism_and_Greek_Economy_2018-2019_2nd_edition.pdf.
- Ίκκος, Α. & Ρασούλη, Γ. (2023). *Κατάταξη της Ελλάδας και ανταγωνιστριών χωρών σύμφωνα με το Travel&Tourism Development Index 2021 βάσει πρωτογενούς έρευνας του WEF*. INSETE. Διαθέσιμο στο: https://insete.gr/wp-content/uploads/2023/03/23_03-WEF_Report.pdf.
- ΙΤΕΠ (2022). *Η Σημασία της Περιβαλλοντικής Βιωσιμότητας στον Ξενοδοχειακό Κλάδο, Έρευνα Google/ ΙΤΕΠ 2022*. Διαθέσιμο στο: <https://www.itep.gr/wp-content/uploads/2022/04/itep-env-sust-2022.pdf> Τελευταία πρόσβαση: 20.10.23
- Κούκουλας, Ν. *Η στρατηγική και οι πολιτικές της απομεγέθυνσης*. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας & Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαθέσιμο στο: <http://ikee.lib.auth.gr/record/133320/files/KoukoulasEEi.pdf>. Ανάκτηση: 15.05.2023.
- Σμυρλή, Λ. (2021). *Βιώσιμοι κόμβοι θαλάσσιας μεταφοράς. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Ναυτιλία*, Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς. Διαθέσιμο στο: https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/13841/Smirli_MN19045.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Σολδάτος, Ε. (2021). *Ολιστικός σχεδιασμός «πράσινης» πόλης*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής. Διαθέσιμο στο: <https://polynoe.lib.uniwa.gr/xmlui/handle/11400/929>. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023.
- Χατζηθαθανάσιου, Σ.Δ. (2020). *Η εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών στα ελληνικά ξενοδοχεία*. Διπλωματική εργασία, Τμήμα Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμο στο: <https://apothesis.eap.gr/archive/item/152465>. Ανάκτηση: 15.03.2023.
- MetaxaHospitalityGroup (2023), *ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ 2023*, σελ.3-10

Ξενόγλωσση

- Bohdanowicz, P. and Martinac, I. (2007) Determinants and Benchmarking of Resource Consumption in Hotels—Case Study of Hilton International and Scandic in Europe. *Energy and Buildings*, Vol.39, pp.82-95. <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2006.05.005>.
- Boronat-Navarro, M. & Perez-Aranda, J. (2020). Analyzing Willingness to Pay More to Stay in a Sustainable Hotel. *Sustainability*, Vol.12(9). <https://doi.org/10.3390/su12093730>.
- Carr, A. Ruhanen, L. & Whitford, M. (2016). Indigenous peoples and tourism: the challenges and opportunities for sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol.24(8-9), pp. 1067-1079, DOI: [10.1080/09669582.2016.1206112](https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1206112)
- Cerovic, L. Drpić, D. & Milošević, V. (2014). Renewable Energy Sources in the Function of Sustainable Business in Tourism and Hospitality Industry. *Turizam*. Vol. 18(3), pp.130-139. Διαθέσιμο στο:

- https://www.researchgate.net/publication/275953034_Renewable_Energy_Sources_in_the_Function_of_Sustainable_Business_in_Tourism_and_Hospitality_Industry.
- Cheng Chu Chan, I., Lam, L.W., Chow, C. W.C., Hoc Nang Fong, L., Law, R. (2017). The effect of online reviews on hotel booking intention: The role of reader-reviewer similarity. *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 66, pp. 54-65. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0278431916302055>.
- D' Ascenzo, F., Martucci, O., Rocchi, A. (2020). Sustainable Tourism: Best Practice in Water Management. *Chinese Business Review*, Vol.20(5), pp.157-170. Διαθέσιμο στο: <https://www.davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/5f98de8f5f5e1.pdf>.
- Delgado, A., Rdriguez, R., Staszewska, A. (2023). Tackling Food Waste in the Tourism Sector: Towards a Responsible Consumption Trend. *Sustainability*, Vol.15(17). Διαθέσιμο στο: <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/17/13226>.
- El Said, O.A. (2020). Impact of online reviews on hotel booking intention: The moderating role of brand image, star category, and price. *Tourism Management Perspectives*, Vol.33. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211973619301369>.
- Escobar, M.C. (2022). The Important Role Recycling Plays in Hotel Sustainability Initiatives. *Hospitality Technology*, 28.11.2022. Διαθέσιμο στο: <https://hospitalitytech.com/important-role-recycling-plays-hotel-sustainability-initiatives>. Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024
- Font, X. (2002). Environmental certification in tourism and hospitality: progress, process and prospects. *Tourism Management*, Vol.23(3), pp.197-205. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S026151770100084X>.
- Fragkogianni, M. (2019). Willingness to pay premium prices in accommodation establishments. *Hospitality & Society*. Vol.9. pp.349-74. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/336739478_Willingness_to_pay_premium_prices_in_accommodation_establishments.
- Gupta, A., Zhu, H., Bhammar, H., Earley, E., Filipski, M., Narain, U., Spencer, P, Whitney, E., Taylor, J.E. (2023). Economic Impact of nature-based tourism. *PLOS ONE*, Vol.18(4). Διαθέσιμο στο: <https://journals.plos.org/plosone/article/citation?id=10.1371/journal.pone.0282912>.
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2015). *Tourism and Water: Interactions and Impacts*. ChannelViewPublications.
- Hickel, J. &Kallis, G. (2019). Is Green Growth Possible? *New Political Economy*, Vol.25(4), pp.469-486. Διαθέσιμο στο: <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F13563467.2019.1598964>.
- Honey, M. &Krantz, D. (2007). *Global Trends in Coastal Tourism. Center on Ecotourism and Sustainable Development*. Διαθέσιμο στο: <https://tamug-ir.tdl.org/server/api/core/bitstreams/9e2b9165-803d-47dd-9b26-223d6fa1c3fd/content>. Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024
- Hospers, Gert-Jan (2019). Overtourism in European Cities: From Challenges to Coping Strategies, CESifo Forum, ISSN 2190-717X, *ifoInstitut – Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München*, München, Vol. 20(3), pp. 20-24. Διαθέσιμο στο: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/216242/1/CESifo-Forum-2019-03-p20-24.pdf>.
- Hughes, K. (2002). Environmental indicators. *Annals of Tourism Research*, Vol.29(2), pp.457-477. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160738301000718>.
- Kallis, G. (2011). In defence of degrowth. *Ecological Economics*, Vol.70(5), pp.873-880. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0921800910005021>. Ανάκτηση: 20.05.2023.
- Kanie, N., & Biermann, F. (Eds.). (2017). *Governing through Goals: Sustainable Development Goals as Governance Innovation*. The MIT Press. Διαθέσιμο στο: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1pwt5xr>.

- Koens, K., Postma, A., Papp, B. (2018). Is Overtourism Overused? Understanding the Impact of Tourism in a City Context. *Sustainability*, Vol.10(12), 4384. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/329159594_Is_Overtourism_Overused_Understanding_the_Impact_of_Tourism_in_a_City_Context.
- Lockwood, M. (2013). The political sustainability of climate policy: The case of the UK Climate Change Act. *Global Environmental Change*, Vol.23(5), pp.1339-1348. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959378013001076>. Ανάκτηση: 15.05.2023.
- Martin, J.M, Molina-Moreno, V., Aguilera, J. (2014). Impacts of Seasonality on Environmental Sustainability in the Tourism Sector Based on Destination Type: An Application to Spain'S Andalusia Region. *Tourism Economics*, Vol.20(1), pp. 123-142. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/272547581_Impacts_of_Seasonality_on_Environmental_Sustainability_in_the_Tourism_Sector_Based_on_Destination_Type_An_Application_to_Spain%27S_Andalusia_Region.
- Martín, J.M., Fernández, J.A., Martín, J.A., Sol Ostos Rey, M. (2019). Analysis of Tourism Seasonality as a Factor Limiting the Sustainable Development of Rural Areas. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, Vol.44(1), pp: 45-75. Διαθέσιμο στο: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1096348019876688>.
- Newell, P., & Mulvaney, D. (2013). The political economy of the 'just transition'. *The Geographic Journal*, Vol.179(2), pp.132-140. Διαθέσιμο στο: https://www.iss.nl/sites/corporate/files/66-ICAS_CP_Newell_and_Mulvaney.pdf. Ανάκτηση: 15.05.2023.
- Özkan, N., Sariışık, M. & Ulema, Ş. (2023). Can eco-friendly hotels affect customer willingness to pay more?, *Anatolia*, DOI: [10.1080/13032917.2023.2289039](https://doi.org/10.1080/13032917.2023.2289039). Διαθέσιμο στο: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13032917.2023.2289039?scroll=top&needAccess=true>.
- Pan, S.Y., Gao, M., Kim, H., Shah, K.J., Pei, S.I., Chiang, P.C. (2018). Advances and Challenges in sustainable tourism toward green economy. *Science of The Total Environment*, Vol.635, pp: 452-469. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S004896971831194X>
- Tari, J.J, Molina – Azorin, J.F, Heras-Saizarbitoria, I. (2012). Benefits of the ISO 9001 and the ISO 14001 standards: A Literature Review. *Journal of Industrial Engineering and Management*, Vol.5(2), pp. 297-322. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/285013701_Benefits_of_the_ISO_9001_and_ISO_14001_standards_A_literature_review.
- Schellhorn, M. (2010) "Development for whom? Social justice and the business of ecotourism", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol.18(1), pp. 115–135. doi: 10.1080/09669580903367229. Διαθέσιμο στο: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09669580903367229>.
- Shaw, G., Williams, A. & Dinan, C. (n.d) Resort Europe: The Limits of Mass Tourism and The Rise of Sustainable Practices. *Encyclopedia of Life Support Systems*. Διαθέσιμο στο: <http://www.eolss.net/sample-chapters/c16/e1-53-54.pdf>.
- Sheldon, P. J., & Park, S. Y. (2011). An exploratory study of corporate social responsibility in the US travel industry. *Journal of Travel Research*, Vol.50(4), pp.392-407. Διαθέσιμο στο: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0047287510371230>.
- Sigala, M. (2008). A supply chain management approach for investigating the role of tour operators on sustainable tourism: the case of TUI. *Journal of Cleaner Production*, Vol.16(15), pp.1589-1599.

Sorensen, F. & Grindsted, T. (2021). Sustainability approaches and nature tourism development. *Annals of Tourism Research*, Vol.91. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160738321001857>.

Διαδικτυακές πηγές

- Αγνώστου συγγραφέα (χχ). «Βιώσιμος-η-ο». Διαθέσιμο στο: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B2%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%BF%CF%82&dq=. Τελευταία πρόσβαση: 10.06.2023
- Αγνώστου συγγραφέα (χχ). Το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Διαθέσιμο στο: <http://www1.aegean.gr/gympeir/thermokipio.htm>. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023.
- Άγνωστος Συγγραφέας (χ.χ.). Ευρώπη – Circular Economy in Tourism. Διαθέσιμο στο: [https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/TMG210/Μελέτεςπερίπτωσης/Ευρώπη - Circular Economy in Tourism.pdf](https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/TMG210/Μελέτεςπερίπτωσης/Ευρώπη-Circular%20Economy%20in%20Tourism.pdf). Ανάκτηση: 10.12.2023
- Γενική Γραμματεία Συντονισμού (χ. χ), Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ, Διαθέσιμο στο: <https://gsco.gov.gr/sdgs/> Τελευταία πρόσβαση 10.12.2023
- Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2007). *Ατζέντα για έναν αειφόρο και ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό τουρισμό*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0621>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023.
- Ευρωπαϊκή Ένωση (χχ). *Κλιματική αλλαγή*. Διαθέσιμο στο: https://climate-pact.europa.eu/about/climate-change_el. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023
- Ευρωπαϊκή Ένωση (2020). Τι είναι η κλιματική αλλαγή;. Διαθέσιμο στο: https://youth.europa.eu/get-involved/sustainable-development/what-climate-change_el. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2003). *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών - Βασικές κατευθύνσεις για την αειφορία του ευρωπαϊκού τουρισμού*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003DC0716:EL:HTML>. Τελευταία πρόσβαση: 23.03.2023
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2003). *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο - Ένα έτος μετά την παγκόσμια διάσκεψη κορυφής για την αειφόρο ανάπτυξη: υλοποίηση των δεσμεύσεών μας*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52003DC0829>. Τελευταία πρόσβαση: 23.03.2023
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χχ). Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_el. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000). Συμπεράσματα της Προεδρίας – Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Λισαβόνας 23 & 24 Μαρτίου 2000. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/PRES_00_900. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000). Η Επιτροπή εκδίδει ανακοίνωση για τους διαρθρωτικούς δείκτες. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_00_1066. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2022
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χ.χ). Πράσινη μετάβαση. Διαθέσιμο στο: https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/green-transition_el. Τελευταία πρόσβαση: 13.10.2023
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χ.χ). Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Ανάδειξή μας στην πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρο. Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_el, Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χ.χ.). Βιώσιμη ανάπτυξη. Διαθέσιμο στο: https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/green-transition_el#ref-%CE%B2%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χ.χ.). Οικολογικό σήμα της ΕΕ. Διαθέσιμο στο: https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/labels-markings/ecolabel/index_el.htm.
- Καλαντζής, Χ. (2020). Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία με 800 λέξεις αλλά και μία παρατήρηση. Envinow.gr, 20.03.2020. Διαθέσιμο στο: <https://www.envinow.gr/post/η-ευρωπαϊκή-πράσινη-συμφωνία-με-800-λέξεις-αλλά-και-μία-παρατήρηση>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023
- MONTANEMA (χ.χ), ΤΟ ΠΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΓΙΑΤΙ - Βιώσιμη ανάπτυξη, Διαθέσιμο στο <https://www.montanema.gr/el/about-us/> Τελευταία πρόσβαση: 07.12.23
- Ναυτεμπορική (2023). Παγκόσμιος τουρισμός: Περισσότερα χρήματα από πέρσι θα ξοδέψει το 30% - Το 69% ψάχνει βιώσιμο ταξίδι. Ναυτεμπορική, 23.01.2023. Διαθέσιμο στο: <https://www.naftemporiki.gr/finance/economy/1430556/pagkosmios-toyrismos-perissotera-chrimata-apo-persi-tha-xodepsei-to-30-to-69-psachnei-viosimo-taxidi/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023
- Υπουργείο Τουρισμού (2023). Το σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη του ελληνικού Τουρισμού. Διαθέσιμο στο: <https://mintour.gov.gr/to-schedio-drasis-gia-tin-anaptyxi-toy-ellinikoy-toyris moy/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023
- Υπουργείο Τουρισμού (2020). Το Υπουργείο Τουρισμού στην εποχή του Βιώσιμου Τουρισμού και της πράσινης Ανάπτυξης. Δελτίο Τύπου, 16.03.2020. Διαθέσιμο στο: <https://mintour.gov.gr/to-ypourgeio-toyris moy-stin-epochi-toy-viosimoy-toyris moy-kai-tis-prasinis-anaptyxis/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023
- Φωτόδεντρο, διαδραστικά σχολικά βιβλία (χχ). Φυσικοί πόροι. Διαθέσιμο στο: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2286/Geografia_A-Gymnasiou_html-empl/matC2_1.html. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023
- Castelli Hotel (2020), Sustainability Report, Διαθέσιμο στο <https://assets.hotelwize.com/site-media/84/castelli-hotel-is-green-sustainability-report-2022en.pdf>
- Creta Maris Resort (χ.χ), SUSTAINABLE OPERATION, Διαθέσιμο στο: <https://www.cretamaris.gr/sustainable-hospitality/sustainable-operation/>
- Creta Maris Resort (2022), SUSTAINABLE DEVELOPMENT REPORT 2022, Διαθέσιμο στο: <https://www.cretamaris.gr/media/okjdn0ic/2022.pdf> Ανάκτηση: 01.03.2024
- Daphne's Club (χ.χ), Περιβαλλοντική πολιτική, Διαθέσιμο στο: https://daphnesclub.com/wp-content/uploads/2016/01/env_policy_el.pdf
- EarthCheck (χ.χ), EarthCheck Certified, Διαθέσιμο στο <https://earthcheck.org/what-we-do/certification/earthcheck-certified> Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024
- EarthCheck (2022), COMPANY STANDARD VERSION 4.1 Διαθέσιμο στο <https://earthcheck.org/wp-content/uploads/2022/12/FINAL-MASTER-EarthCheck-Company-Standard-V4.1-25-August-20-January-2022-release-DZ.pdf> Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024
- European Environment Agency (χχ). Τι είναι η βιοποικιλότητα και γιατί είναι σημαντικό να διατηρηθεί;. Διαθέσιμο στο: <https://www.eea.europa.eu/el/help/sychnes-erotiseis/ti-einai-i-biopoikilotita-kai>. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023
- EUR-Lex (2015). Εταιρική κοινωνική ευθύνη στην ΕΕ. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/corporate-social-responsibility-in-the-eu.html>. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023.
- EUR-Lex (2001). Πράσινο βιβλίο - Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A52001DC0366>. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023

- Fortunegreece (2021), *Κορινθία: Βραβεία Hercules SUSTAINABILITY σε επιχειρήσεις και γυναίκες από το ICC WOMEN Hellas*, Διαθέσιμο στο: <https://www.fortunegreece.com/article/korinthia-vravia-hercules-sustainability-se-epichirisis-ke-ginekes-apo-to-icc-women-hellas/> Τελευταία πρόσβαση: 20.12.2023
- GreenKey (χ.χ). «Ξεκλειδώνοντας την Αειφορία στη Βιομηχανία του Τουρισμού». Διαθέσιμο στο: <https://www.greenkey.gr/green-key-sign/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024
- MetaxaHospitalityGroup (2021). «ΈκθεσηΒιωσιμότητας». Διαθέσιμο στο: <https://www.metaxahospitality.gr/media/25hntjpu/mhg-report-2021-gr-vf.pdf>
- Newsroom (2021). *Τι είναι οι πράσινες τεχνολογίες;*. Διαθέσιμο στο: <https://startupper.gr/startupper-mag/80097/ti-einai-oi-prasines-technologies/>. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023.
- Planet Travel (2021). Η Αλόνησος στη 2^η θέση ανάμεσα στους καλύτερους οικολογικούς προορισμούς του κόσμου. *Planet Travel*, 22.11.2021. Διαθέσιμο στο: <https://www.in.gr/2021/11/22/life/diakopes/h-alonnisos-sti-2i-thesi-anamesa-stous-kalyterous-oikologikous-proorismous-tou-kosμου/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023
- TheGlobalSustainableTourismCouncil (2019). “GSCT Κριτήρια για Προορισμούς. Έκδοση 2.0.”. Διαθέσιμο στο: https://www.gstcouncil.org/wp-content/uploads/GSTC-Destination-Criteria-v2.0-09-Dec-2019_GR.pdf.
- European Commission (χ.χ). The European Green Deal. Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023
- European Travel Commission. (2020). *European Tourism - Trends and Prospects 2020*. European Travel Commission. Διαθέσιμο στο: <https://etc-corporate.org/reports/european-tourism-2020-trends-prospects-q4-2020/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023.
- European Travel Commission. (2020). *European Tourism - Trends and Prospects 2020*. European Travel Commission. Διαθέσιμο στο: <https://etc-corporate.org/reports/european-tourism-2020-trends-prospects-q4-2020/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023
- Global Sustainable Tourism Council (χ.χ). *About the Global Sustainable Tourism Council (GSTC)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.gstcouncil.org/about/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024
- Global Sustainable Tourism Council (χ.χ). *What is Sustainable Tourism?*. Διαθέσιμο στο: <https://www.gstcouncil.org/what-is-sustainable-tourism/>. Τελευταία πρόσβαση: 17.12.2023
- GreenGlobe (χ.χ). “*Green Globe International Standard for Sustainable Tourism*”. Διαθέσιμο στο: <https://www.greenglobe.com/criteria-indicators>. Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024
- ISO. (2021a). *ISO 14001 - Environmental management systems*. International Organization for Standardization. Διαθέσιμο στο: <https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/store/en/PUB100372.pdf>. Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024
- ISO. (2021b). *ISO 50001 - Energy management*. International Organization for Standardization. Διαθέσιμο στο: <https://www.iso.org/iso-50001-energy-management.html>. Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024
- Namazov, R. (2021). *The role of nature-based tourism. The case of Azerbaijan*. Διαθέσιμο στο: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1568041/FULLTEXT01.pdf>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023.
- OECD (2017). *Investing in Climate, Investing in Growth*. Διαθέσιμο στο: <https://www.oecd.org/env/investing-in-climate-investing-in-growth-9789264273528-en.htm>. Τελευταία πρόσβαση: 13.10.2023
- Simon, N.R. (2023). *3 Pillars Of Sustainability Explained (Guide & Examples)*. Διαθέσιμο στο: https://sustainability-success.com/three-pillars-of-sustainability/#pll_switcher. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023
- Switch2green (χ.χ.). *The EU Green Deal – a roadmap to sustainable economies*. Διαθέσιμο στο: <https://www.switchtogreen.eu/the-eu-green-deal-promoting-a-green-notable-circular-economy/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024.

- Travelife, (χ.χ) *Our certification requirements*, Διαθέσιμο στο: <https://travelfestaybetter.com/the-travelife-standard/> Τελευταία πρόσβαση: 09.01.2024
- Thompson, C. (2023). *ClimateTech vs. CleanTech – What’s the Difference?*. *Dukecareerhub*, 28.06.2023. Διαθέσιμο στο: <https://careerhub.students.duke.edu/blog/2023/06/28/climatetech-vs-cleantech-whats-the-difference/>. Τελευταία πρόσβαση: 13.12.2023
- United Nations (n.d). *“Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future”*. Διαθέσιμο στο: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>. Τελευταία πρόσβαση: 14.02.2023.
- United Nations Headquarters (2010). *Sustainable Development: From Brundtland to Rio 2012*. Διαθέσιμο στο: http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/06/Background_on_Sustainable_Development.pdf. Τελευταία πρόσβαση: 04.02.2023.
- United Nations. Department of Economic and Social Affairs (χ.χ.). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Διαθέσιμο στο: <https://sdgs.un.org/2030agenda>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023.
- United Nations Statistics Division (UNSD), (2020). *The Sustainable Development Goals Report 2020*. Διαθέσιμο στο: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023.
- Utilitiesone (2023). *Transforming the Tourism Industry Energy Storage in Hospitality and Tourism Buildings*. 14.11.2023. Διαθέσιμο στο: <https://utilitiesone.com/transforming-the-tourism-industry-energy-storage-in-hospitality-and-tourism-buildings>. Τελευταία πρόσβαση: 10.01.2024.
- World Bank. (2012). *Inclusive Green Growth: The Pathway to Sustainable Development*. Διαθέσιμο στο: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/368361468313515918/pdf/691250PUB0Publ067902B09780821395516.pdf>. Τελευταία πρόσβαση: 10.12.2023.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παράρτημα 1: Ευρωπαϊκή Επιτροπή - τομείς στήριξης, με παραδείγματα

Πεδία Δράσης	Παραδείγματα στήριξης
κλίμα & μείωση των εκπομπών	<ul style="list-style-type: none"> Κλίμα -συμβουλές για πρακτικές, ενίσχυση μοντελοποίησης εκπομπής αερίων. Χρήσης γης/διαχείριση δασών - πολεοδομικός σχεδιασμός, έξυπνες πόλεις, δασική λογιστικής απεικόνιση/απογραφή. Προστασία ακτών, διαχείριση κινδύνων πλημμύρας/διάβρωσης ακτών. Αντιμετώπιση καύσωνα/ξηρασίας/πλημμυρών/κακής ποιότητας αέρα στην αστική περιοχή με λύσεις που βασίζονται στη φύση. Στήριξη απανθρακοποίησης συστημάτων ηλ. ενέργειας - σχεδιασμός αγορών φιλικών προς τις Α ΠΕ, ρυθμιστικά πλαίσια. Εθνικά σχέδια για ενέργεια/κλίμα - αναλυτική & ενεργειακή μοντελοποίηση. Αξιολόγηση πρακτικών για συστήματα θέρμανσης/ψύξης. Επενδύσεις για ενεργειακή απόδοση κτιρίων Πολιτικές για βιώσιμες μεταφορές κι εναλλακτικά καύσιμα. Εσωτερικές πλωτές μεταφορές/σιδηρόδρομοι υψηλής ταχύτητας.
Δίκαιη μετάβαση	<ul style="list-style-type: none"> Αξιολόγηση προκλήσεων/αναγκών για τη μετάβαση. Χάρτης πορείας απαιτούμενων ενεργειών για οικονομία κλιματικά ουδέτερη. Διαβουλεύσεις με ενδιαφερόμενους για συμφωνία αναφορικά με τον τρόπο μετάβασης προς οικονομία κλιματικά ουδέτερη. Μηχανισμοί διακυβέρνησης για υλοποίηση μετάβασης.
Βιώσιμη ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> Στρατηγική για βιώσιμη ανάπτυξη - ορίζοντας 2050. Βελτίωση ευημερίας υπαίθρου/διασφάλιση οίκων σταθερότητας αγροτικών περιοχών Βιώσιμη ανάπτυξη εφαρμόζοντας τους ΣΒΑ στη λήψη αποφάσεων.
Ενέργεια	<ul style="list-style-type: none"> Αύξηση μεριδίων Α ΠΕ. Πρωώθηση της ενεργειακής απόδοσης. Ανταγωνιστικές αγορές ηλ/κής ενέργειας.
Μεταφορές και κινητικότητα	<ul style="list-style-type: none"> Πολιτικά/Οικονομικά μέσα & νομικά πλαίσια. Αναλύσεις κόστους-οφέλους. Μοντελοποίηση για επενδυτικά σενάρια/επιπτώσεις. Συστάσεις πολιτικής/σχέδια δράσης/χάρτες πορείας. Στρατηγικές/σχέδια επικοινωνίας.
Περιβάλλον και κυκλική οικονομία	<ul style="list-style-type: none"> Διαχείριση αποβλήτων σε εθνικό/δημοτικό επίπεδο. Εθνικές στρατηγικές/σχέδια δράσης για κυκλική οικονομία. Απ ανθρακοποίηση βιομηχανιών. Διαχείριση υδάτων/παρακολούθηση υπηρεσιών ύδρευσης.
Έρευνα και καινοτομία	<ul style="list-style-type: none"> Βελτίωση εφαρμογής πολιτικών καινοτομίας, ενισχύοντας τη συνεργασία ανάμεσα σε επιχ/σεις & επιστήμη. Ανταλλαγή γνώσεων/βέλτιστων πρακτικών στα ερευνητικά ιδρύματα. Καινοτόμες επιδόσεις μικρών/μεσαίων επιχ/σεων.
Οικολογικός προσανατολισμός δημόσιων & ιδιωτικών οικονομικών	<ul style="list-style-type: none"> «Πράσινες» δημόσιες επενδύσεις/φορολογία/προϋπολογισμός/ομόλογα. Βιώσιμη χρηματοδότηση για κράτη-μέλη/εθνικά ιδρύματα προώθησης.

Στον παραπάνω πίνακα παρουσιάζονται οι τομείς και συνοπτικά ορισμένοι τρόποι στήριξης (καθορισμός, προσαρμογή κι εφαρμογή πλαισίων, ενίσχυση συνεργασιών, αξιολογήσεις και λοιπά) προς την πράσινη μετάβαση στις ευρωπαϊκές χώρες, όπως αναφέρονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, χ χ). Για την Ελλάδα συγκεκριμένα, αναφέρονται τα παρακάτω:

- Επενδύσεις στην καθαρή ενέργεια⁹

Ενίσχυση των προϋποθέσεων για επενδύσεις στον τομέα, κυρίως για τις Α Π Ε και την ενεργειακή απόδοση.

- Βελτίωση διαχείρισης των αποβλήτων¹⁰

Στόχος που αποτελεί πρόκληση για τη χώρα, σύμφωνα με την κυκλική οικονομία.

Παράρτημα 2: Σήματα πιστοποιητικών βιωσιμότητας στα ξενοδοχεία

⁹Περισσότερες πληροφορίες διαθέσιμες στο https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/green-transition/supporting-clean-energy-investments-greece_en?prefLang=el

¹⁰Περισσότερες πληροφορίες διαθέσιμες στο https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/green-transition/improving-waste-management-greece_en?prefLang=el